

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาประสบการณ์ของชุมชนผ่านการจัดเวทีประชุม และใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการศึกษาจากข้อมูลทฤษฎี ได้แก่ ข้อมูลจากรายงานต่างๆ ของสถานีอนามัย จากอินเทอร์เน็ตและการสอบถามข้อมูลทั่วไปอย่างไม่เป็นทางการ ตลอดจน สัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนและแกนนำผู้สูงอายุ ตามประเด็นที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม และนำเสนอ ข้อมูลในเวทีประชาคมตำบล เพื่อให้นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ บอกเล่า สภาพปัญหาที่พบในผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ในการประชุมกลุ่ม และยืนยันความถูกต้องของข้อมูลร่วมกันสรุปในประเด็นความหมายของผู้สูงอายุ ปัญหาและความ ต้องการด้านสุขภาพ ด้านสังคมและสวัสดิการ ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ ด้านสัมพันธภาพและการมี บทบาทต่อครอบครัว และสถานการณ์การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลจาก อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งการกำหนดทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในบริบท สังคมที่เลือกศึกษา คือ ตำบล ตะเบา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิจัย

1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ ตามมุมมองของชุมชน

ชุมชนได้ให้ความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุใน 3 ลักษณะ คือ ด้านความสูงวัยที่เป็นไปตามอายุขัยของ มนุษย์ ด้านความเสื่อมถอยจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งจะไม่เท่ากันใน แต่ละบุคคล และด้านวัฒนธรรมสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 ด้านความสูงวัยที่เป็นไปตามอายุขัยของมนุษย์ พบว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป หรือมากกว่า

1.1.2 ด้านความเสื่อมถอยจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ พบว่า การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุหรือวัยชราจะมีพัฒนาการแบบเสื่อมถอยลง ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลง ด้านร่างกายผู้สูงอายุ โดยผู้ที่มีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง อ่อนเพลีย มีอาการปวดเข่า ปวดขา ปวด หลัง ปวดกล้ามเนื้อ ฟันหลุด ตาฝ้า ตาฝ้าฟาง สายตามองเห็น ไม่ชัด หูตึง ผมหงอก ความจำมักจะเสื่อม ท้องอืด ท้องผูกบ่อย 2) การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ชอบให้ลูกหลานและบุคคลรอบข้างเอาใจ ต้องการการดูแล บางครั้งเอาแต่ใจตนเอง จี๊ใจน้อย และรู้สึกเหงาเมื่อต้องอยู่คนเดียว 3) การ เปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ไม่สามารถทำงานได้เช่นเดิม มีการ

ปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้นำของครอบครัวที่สามารถหารายได้ให้ครอบครัวมาเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพาคนอื่น

1.1.3 ด้านวัฒนธรรมสังคม เป็นการให้ความหมายของผู้สูงอายุที่มาจากวัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น โดยการเรียกสรรพนามนำหน้าชื่อได้แก่ ผู้เฒ่า ตายาย ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพนับถือของคนในชุมชน ต่อผู้ที่มีวัยวุฒิ คุณวุฒิสูงกว่าตนเอง หรือจากการเป็นเครือญาติกัน ดังคำกล่าวที่ได้จากการจัดเวทีประชุมและการศึกษาดังนี้

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุมาก มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งมีร่างกายไม่แข็งแรง ต้องมีคนดูแลสุขภาพ” (D010101)

“ผู้สูงอายุ คือ คนแก่ คนชรา อายุ 60 ปี หรือมากกว่า ร่างกายอ่อนเพลีย ไม่ปกติ ไม่แข็งแรง มักเจ็บป่วยบ่อย ทำงานไม่ค่อยได้ แลเมจ็ใจน้อย ชอบให้คนรอบข้างเอาใจ” (D020101)

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป สุขภาพจะไม่ค่อยปกติเหมือนเดิม สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ทำงานไม่ค่อยได้ มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เกิดโรคร้ายต่างๆ ง่าย เช่น ปวดเข่า ปวดขา มีไขข้อเสื่อม ปวดหลัง ปวดกล้ามเนื้อ ฟันหลุด ท้องอืด ท้องผูกบ่อย ตามัว ตาฝ้าฟาง สายตามองเห็นไม่ชัด หูตึง ด้านความจำมักจะมีอาการจำเสื่อม จำอะไรไม่ค่อยได้ เหมือนตอนอายุน้อยๆ เวลานอนมักจะนอนไม่หลับ ชอบเอาแต่ใจ และขี้บ่นขี้ใจ ต้องการความเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน ต้องการการดูแลเอาใจใส่จากหมอ และต้องการเบียดเบียนจากทางรัฐบาล ต้องการสิ่งของหรือการช่วยเหลือต่างๆ” (D030101)

“ผู้สูงอายุ คือ คนแก่ อายุ 60 ปี 70 ปี 80 ปี (D040101)

“ผู้สูงอายุ คือ คนอายุมาก อายุ 50 - 70 ปี ไปไหนมาไหนลำบาก ร่างกายเสื่อมโทรม ตามองไม่เห็น หูไม่ดี ปวดขา ปวดหลัง ปวดฟัน ปวดเอว ตาฟาง” (D050101)

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทำงานหนักไม่ได้ ร่างกายไม่แข็งแรงเหมือนเดิม ปวดข้อ ปวดขา ปวดหลัง ปวดท้อง ฟันหลุดร่วง ตามองไม่เห็น หูไม่ค่อยได้ยิน หูตึง ผมหงอก หนามากขึ้น ขาชา เท้าชา มือชา รู้สึกเจ็บเหงเวลาลูกหลานไปทำงานกรุงเทพฯ” (D070101)

“ผู้สูงอายุ คือ คนอายุ 50 ปี 55 ปี 60 ปี 70 ปี แก่แล้วอ่อนแอ มีสุขภาพไม่แข็งแรง ปวดข้อ ตาฟาง นอนไม่หลับ เป็นลมง่าย หูไม่ดี ปวดหลัง ปวดหัว ปวดฟัน กินข้าวไม่ได้” (D080101)

“ผู้สูงอายุ คือ คนแก่อายุมากมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทำงานหนักไม่ไหว ไม่แข็งแรง ปวดหลัง แขนขาไม่มีกำลัง เดินลำบาก ผมหงอก ฟันโยกค่อน ฟันหัก เคี้ยวอาหารลำบาก กินข้าวไม่อร่อย ปวดเอว หูตึง ตาฟาง อ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย มีโรคแทรกซ้อนหลายโรค คิดมาก นอนไม่หลับ เวลาอายุมากต้องเข้าวัดทำบุญ นั่งสมาธิ” (D090101)

“ผู้สูงอายุ คือ คนชรา เกิดมานาน อายุมากขึ้น 60 ปีขึ้นไป ตาตาย เรียวแรงไม่มี ปวดขา นอนไม่หลับฟันผุ” (D100101)

“ผู้สูงอายุ คือ อายุแก่ขึ้นจึงเรียกว่าคนสูงอายุ ฟันก็ไม่ค่อยมีเคี้ยวอาหาร ตามอง ไม่ค่อยเห็น ร่างกายไม่แข็งแรง ปวดขา ปวดเอว หูไม่ค่อยได้ยิน แกรมยังเป็นความดัน” (D110101)

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุมาก สุขภาพไม่ดี เลี้ยงตัวเองไม่ค่อยได้ เป็นคนที่ขาดคน อุปการะ” (I010101)

“ผู้สูงอายุทุกคน เป็นบุคลากรของประเทศที่ทำคุณประโยชน์ ทำงานมานานแล้ว ต้องพักผ่อน” (I040101)

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป” (D120101)

“บางคนในกลุ่มถูกเรียกว่าผู้เฒ่า.แม่เฒ่า.โชนหรือตา.ยาย.ทั้งที่อายุต่ำกว่า 60 ปี”
จากการสังเกตบรรยากาศการประชุมกลุ่มในเวทีชาวบ้านของผู้วิจัย (O070101)

1.2 ปัญหาและความต้องการพัฒนาผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบล

จากการประชุมเวทีชาวบ้านทั้ง 11 หมู่บ้าน การเสวนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ร่วมวิจัย พบว่า ชุมชนได้มองปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในด้านการเปลี่ยนแปลงของ ร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มมากขึ้นตามอายุส่งผลให้เกิดความเสื่อมที่พบได้ทั่วไป ในผู้สูงอายุ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความสัมพันธ์กับการ เปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสังคม ซึ่งผู้สูงอายุจะปรับสภาวะทางจิตใจและอารมณ์ไปตามการ เปลี่ยนแปลงของร่างกายและสิ่งแวดล้อมโดยอัตโนมัติ ส่วนการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม (Sociological Change) เนื่องจากภาระหน้าที่และการทำงานประจำเริ่มลดลงหรือหมดไป ประกอบ กับร่างกายเสื่อมลงทำให้ขาดความคล่องตัวในการติดต่อสื่อสารกับคนอื่นๆ การมีปฏิสัมพันธ์กับ บุคคลและสิ่งแวดล้อมจึงลดลง

1.2.1 ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพ

ชุมชนได้มองปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ มาจากความเสื่อมถอยของสุขภาพ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย พบว่า ส่วนใหญ่ร่างกายไม่แข็งแรง อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ท้องผูก การได้ยินลดลง ปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ และบางคนความจำเสื่อม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุเหงา ต้องการให้บุคคลรอบข้างเอาใจใส่ดูแล ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อภาวะ สุขภาพของผู้สูงอายุทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย และเกิดโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจึงต้องการ

การส่งเสริมสุขภาพโดยเฉพาะด้านออกกำลังกาย ทั้งเครื่องมือและสถานที่ในการออกกำลังกาย
ใกล้บ้าน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“การกิน การนอนลำบาก มีโรคร้ายมาเบียดเบียน” (D010201)

“เกิดความเจ็บป่วย ร่างกายอ่อนเพลีย ปวดขา นอนไม่ค่อยหลับ เป็นห่วงลูกหลาน
ที่ทำงานต่างถิ่น” (D020201)

“ปัจจุบันมีโรคประจำตัว เจ็บป่วยมากขึ้น เช่น ความดันโลหิตสูง ปวดข้อ ปวดเข่า
รับประทานอาหารไม่ครบ 5 หมู่ อาหาร พิษผักปนเปื้อนสารเคมี ไม่มีเวลาออกกำลังกายเพราะ
เลี้ยงหลานและขาดผู้นำออกกำลังกาย” (D120201)

“สุขภาพจะไม่ค่อยปกติเหมือนเดิม สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ทำงานไม่ค่อยได้
มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เกิดโรคร้ายต่างๆของผู้สูงอายุ เช่นชอบปวดเข่า ปวดขา มีไขข้อเสื่อม ปวดหลัง
ปวดกล้ามเนื้อ ฟันหลุด ท้องอืด ท้องผูกบ่อย ตามัว ตาฝ้าฟาง สายตามองไม่เห็นชัด หูตึง ด้าน
ความจำมักจะมีอาการจำเสื่อม จำอะไรไม่ค่อยได้ เหมือนตอนอายุน้อยๆ เวลานอนมักจะนอน
ไม่หลับ ชอบเอาแต่ใจ และขี้บ่นขี้ใจ” (D030201)

“มีปัญหาสุขภาพ ความดันสูง ปวดศีรษะ ฟันปวด ร่างกายเสื่อม ช่วยเหลือตนเอง
ไม่ได้ มีโรคปอด ไอ เหนื่อยหอบ การรับรู้และหูไม่ค่อยได้ยิน ตาลาย หน้ามืด เบื่ออาหาร
นอกจากนี้อยากให้มีสถานที่ออกกำลังกายใกล้บ้านและอยากมีเครื่องออกกำลังกาย” (D060201)

“คนที่อายุมากขึ้น ร่างกายอ่อนเพลีย สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ไม่ปกติ
มักเจ็บป่วยบ่อย ขี้ใจน้อย” (D020201)

“สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง โดยเฉพาะร่างกายจะมีไขข้อเสื่อม ชอบปวดขา
ปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ ฟันหลุด ท้องอืด ท้องผูกบ่อย ตาฝ้าฟางและสายตามองไม่ค่อยเห็น มองไม่
เห็นชัด หูตึง ด้านความจำมักจะมีอาการจำเสื่อม จำอะไรไม่ค่อยได้ เหมือนตอนอายุน้อยๆ เวลานอน
มักจะนอนไม่หลับ ชอบเอาแต่ใจ ขี้บ่นขี้ใจ มีความต้องการการดูแลเอาใจใส่จากหมออยากได้
ยารักษาโรค ” (D030201)

“สุขภาพจะไม่ค่อยปกติเหมือนเดิม เกิดโรคร้ายต่างๆ ผู้สูงอายุมักมีปัญหาเรื่องสุขภาพ
เช่น ปวดเข่า ปวดขา ปวดหลัง ตามัว” (D030201)

“อายุแก่ขึ้นจึงเรียกว่าคนสูงอายุ ฟันก็ไม่ค่อยมีเคี้ยวอาหาร ตามองไม่ค่อยเห็น
ร่างกายไม่แข็งแรง ปวดขา ปวดเอว หูไม่ค่อยได้ยิน” (D110201)

1.2.2 ปัญหาและความต้องการด้านสังคมและสวัสดิการ

จากการประชุมเวทีชาวบ้าน พบว่า ชุมชนมีมุมมองในเรื่องความสูงอายูว่าจะส่งผล
ให้เกิดความเสื่อมถอยของสุขภาพ ทำให้ระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆของร่างกายลดลง

และบางครั้งอาจเกิดความพิการไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม ผู้สูงอายุจึงต้องการการดูแลจากลูกหลาน เพราะบางครั้งถูกทอดทิ้งให้อยู่เพียงลำพัง นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังมีความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เงินช่วยเหลือ ตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการแก้ไขความพิการ เช่น หูฟัง ฟันปลอม แว่นตา ซึ่งผู้ร่วมวิจัยมองว่า สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้เป็นปกติ รวมทั้งต้องการสวัสดิการด้านต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของชีวิต ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“หูไม่ค่อยได้ยิน อยากได้หูฟัง เครื่องช่วยฟัง จะไปขอที่ฟังที่ไหน อยากได้ฟันปลอม และต้องการเบาะยังชีพ เพราะคนสูงอายุ ทำงานไม่ค่อยได้” (D030202)

“อยากให้มีสงเคราะห์ช่วยเหลือ อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือเรื่องยา เงิน เครื่องนุ่งห่ม” (D060202)

“ต้องการความเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลานและทางรัฐบาล ไม่ว่าจะทางสิ่งของหรือการช่วยเหลือต่างๆ” (D030202)

1.2.3 ปัญหาและความต้องการด้านอาชีพและเศรษฐกิจ

จากการประชุมเวทีชาวบ้าน ทั้ง 11 หมู่บ้าน พบว่า ชุมชนต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐในเรื่องเบี้ยยังชีพทุกคน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ทำให้เกิดความเสื่อมถอยของร่างกายทุกระบบไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม มีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ที่ทำเลี้ยงครอบครัวมาเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น ไม่สามารถทำงานหนักได้ ประสิทธิภาพการทำงานลดลง ขาดรายได้ ทำให้รายรับน้อยลง รายจ่ายมากขึ้น เกิดหนี้สินในครัวเรือน ส่วนเวทีประชาคมตำบล ซึ่งได้อภิปรายถึงประเด็นความต้องการเงินสวัสดิการ ได้ข้อสรุปว่า ชุมชนมีมุมมองเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพที่ผู้สูงอายุต้องการได้รับเป็นเงินเดือนทุกคนนั้น ในความเป็นจริงรัฐบาลไม่สามารถจัดสรรให้กับทุกคนได้ และที่ ได้รับมีจำนวนน้อยเป็นจำนวนเงินไม่มาก ผู้สูงอายุจึงควรพึ่งตนเองก่อน ด้วยการมีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ตามกำลังความสามารถ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ส่วนเงินสวัสดิการที่รัฐจัดหาให้ควรจัดสรรให้กับคนที่มีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือก่อน เช่น ผู้สูงอายุที่ขาดแคลนหรือไม่มีผู้ดูแล เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“คนชราทำงานไม่ค่อยได้ หาอาหารและหาเงินเองไม่ได้” (D020203)

“ร่างกายไม่แข็งแรง หาเงินเลี้ยงตัวเองไม่ได้” (D060203)

“ครัวเรือนมีหนี้สินมาก มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ผู้สูงอายุหาเงินเองไม่ได้จึงไม่มีรายได้ ผู้สูงอายุอยากได้เงินเดือนทุกคน บางคนได้รับเบี้ยยังชีพแต่ไม่ครบทุกคน ได้รับจำนวนน้อยและเงินไม่มากและ อยากมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น จักสาน ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ทำดอกไม้จันทน์” (D120203)

1.3 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลจากอดีตถึงปัจจุบัน

1.3.1 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลในอดีต

จากการศึกษาข้อมูลทุกข้อมูมิ การประชุมเวทีชาวบ้าน การเสวนากลุ่ม และ การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า สถานการณ์ที่ผ่านมาชุมชนตำบลตะเปาะเคยจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ เมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ชื่อเดิม คือ ประชาสงเคราะห์จังหวัดเพชรบูรณ์) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์บริการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้สูงอายุในวัด โดยสถานที่ตั้งชมรมผู้สูงอายุ คือ วัดป่าเรไร หมู่ที่ 4 ตำบลตะเปาะ สมาชิกของชมรม คือ ผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตะเปาะ และมีการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์การฟื้นฟูสมรรถภาพ และมีการคัดเลือกแกนนำไปศึกษาดูงานเพื่อนำมาพัฒนาชมรม ส่วนการจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลเพชรบูรณ์ และสถานีอนามัยตำบลตะเปาะ โดยได้รับการสนับสนุนวิทยากรในการทำกายภาพบำบัด การออกกำลังกาย และการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และการบริหารจัดการของชมรมผู้สูงอายุได้รับความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนหลักในการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตามในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุที่ผ่านมา พบว่า การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเป็นรูปแบบชมรมผู้สูงอายุระดับตำบลไม่มีความยั่งยืน และไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ผู้ร่วมวิจัยให้เหตุผลว่า ชุมชนมีความแตกต่างกัน มีการขยายชุมชน เดิมสมาชิกของชมรมอยู่หมู่ที่ 4 ต่อมามีการแยกหมู่บ้าน ออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 9 ทำให้สมาชิกแยกออกจากกัน ไม่สามารถรวมกลุ่มกันหรือรวมกลุ่มกันได้ยาก ทั้งจากการคมนาคมที่ไม่สะดวก ขาดยานพาหนะรับ-ส่งผู้สูงอายุ และจำนวนสมาชิกมีน้อยลง นอกจากนี้ความไม่พร้อมด้านของบุคลากรงบประมาณ และการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทำให้การดำเนินงานของชมรมไม่ต่อเนื่องมีการถ่ายโอนให้องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการต่อ

นอกจากนี้ผู้สูงอายุในชุมชนยังต้องรับภาระในการเลี้ยงดูหลาน ห่วงลูกหลาน ไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมได้เต็มที่ และมีการเพิ่มภารกิจในการปราบปรามยาเสพติดให้กับแกนนำหมู่บ้านและตำบล ประกอบกับในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น มีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลเพชรบูรณ์มาทำกิจกรรม แนะนำการออกกำลังกาย ทำกายภาพบำบัด ต้องมีค่าใช้จ่ายมากจึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ทำให้กิจกรรมของผู้สูงอายุไม่มีความต่อเนื่องและหยุดกิจกรรมไป และจากการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุของตำบลที่ผ่านมา ยังพบว่า หมู่บ้านอื่นในตำบลตะเปาะ อีก 9 หมู่บ้าน ไม่ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุของตำบลตะเปาะเลย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“เคยมีชมรมเมื่อปี 42 แต่ยังไม่เคยมีชมรมที่ยั่งยืน ชมรมเดิมตั้งที่วัดป่าเรไร มีเครื่อง ออกกำลังกาย อยู่หมู่ 4 ต่อมาแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ที่ 9 ชมรมที่เคยมีแล้วหายไปเพราะชมรมอยู่ ไม่ทนและผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกมีไม่มากจึงยุบไป” (D040301)

“ชมรมผู้สูงอายุเคยตั้งที่หมู่ที่ 4 บ้านตะเบา ซึ่งตอนนั้นหมู่ที่ 9 บ้านมิตรใหม่ ยังไม่แยกหมู่บ้านออกมา ตั้งเมื่อปีไหนจำไม่ได้ แต่มีการนำผู้สูงอายุไปที่วัดป่าเรไร มีหมอจาก โรงพยาบาลมาสอนและทำกายภาพบำบัด ส่วนหมออนามัยจะสอนเรื่องการกินอาหารและพาออก กำลังกาย ส่วนคนที่ประกาศให้รวมตัวกัน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเป็นคนคอยรับ-คอยส่งคนแก่ ไปที่วัด สมัยก่อนลูกหลานไม่มีรถเหมือนสมัยนี้ การเดินทางจึงลำบาก แต่ทำไมชมรมถึงเลิกก็ไม่รู้” (D090301)

“ชมรมผู้สูงอายุตำบลตะเบา เป็นชมรมของตำบล มีสมาชิกประมาณ 80 คน ได้รับการ สนับสนุนจากกรมประชาสงเคราะห์ ทั้งด้านเงินและอุปกรณ์ฟื้นฟูสมรรถภาพ สถานที่ตั้ง คือ วัดป่า เรไร หมู่ที่ 4 บ้านตะเบา จัดตั้งเมื่อปี 2542 ได้ส่งผม...และประธานชมรมผู้สูงอายุคนเดิมไปอบรม เรื่องการจัดตั้งชมรมและดูงานที่ศูนย์บริการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้สูงอายุที่วัดคอดยสะเกิด จังหวัด เชียงใหม่ ดูแล้วเขามีความพร้อม ส่วนมากเป็นข้าราชการเกษียณ แต่บ้านเราผู้สูงอายุยังห่าง ลูกหลาน จึงรวมตัวกันไม่ค่อยได้ การจัดกิจกรรมในชมรมก็มีเจ้าหน้าที่และหมอจาก โรงพยาบาลมา ทำกิจกรรม มาแนะนำออกกำลังกาย กายภาพบำบัด แต่กิจกรรมมีค่าใช้จ่ายมากทั้งเรื่องรถรับ-ส่ง หมอจากโรงพยาบาลและผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ตอนแรกรวมกลุ่มกันที่วัด อาทิตย์ละครั้ง จากนั้นก็ ห่างขึ้น ทำอยู่ปีกว่าๆ ต่อมาทางหมู่บ้านมีงานเข้ามาเยอะ เช่น การปราบปรามยาเสพติด และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่ค่อยมีเวลาทำให้อาชีพผู้สูงอายุขาดช่วงไป เมื่อ 2-3 ปีก่อน มีการถ่ายโอนให้ อบต. ทั้งเงินกองทุนและอุปกรณ์ฟื้นฟูสมรรถภาพในวัด ตั้งแต่นั้นชมรมจึงหยุดกิจกรรมแล้วก็หายไปเลย” (I030301)

“เคยมีความพยายามที่จะฟื้นฟูศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้สูงอายุที่วัดป่าเรไรขึ้น เมื่อปี 2548 ซึ่งมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันหลายฝ่าย มีทั้ง อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมออนามัย แกนนำ ผู้สูงอายุเดิม ครู และพระ แต่ไม่มีใครกล้าแตะเรื่องกองทุนเดิมของผู้สูงอายุที่ถ่ายโอนให้ อบต. เพราะความชัดเจนของชมรมยังไม่มีเรื่องจึงเงียบไป” (I030301)

“ชมรมผู้สูงอายุจัดตั้งช่วงต้นจะดีต่อไปจะห่าง เนื่องจากคนทำงานเรื่องนี้ไม่มี ผลตอบแทน เมื่อทำนานๆ จะเกิดความเบื่อหน่ายและล้า งบประมาณในการสนับสนุนขาดแคลนจาก การทำกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ และกิจกรรมของชุมชนชนบทจะแตกต่างกับใน เมือง เพราะผู้สูงอายุในเมืองมีความรู้ ฐานะการเงินดี จึงมีเวลาว่างมาทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ชนบทจะมีภาระเลี้ยงลูกหลานและไม่ค่อยมีรายได้ ใช้เวลาส่วนมากในการทำมาหากิน” (I040301)

“เครื่องออกกำลังกายมีหลายชิ้นทั้งออกกำลังกาย มือ และจักรยานนั่งถีบ ที่เคยตั้งอยู่วัดป่าไร่...ช่วงถ่ายโอนได้ยกไปที่อบต.หมดแล้ว” จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า อุปกรณ์เหลืออยู่ 3 ชิ้น ซึ่งอยู่ในสภาพชำรุด เนื่องจากไม่มีสถานที่เฉพาะสำหรับจัดเก็บอุปกรณ์ (O040301)

“ในอดีตไม่มีชมรมผู้สูงอายุ สมัยก่อนผู้สูงอายุไม่ค่อยเจ็บป่วย ปลูกผักกินเอง ตำข้าวกินเอง” (D030301)

“ตั้งแต่อดีตไม่มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ไม่มีเงินเดือนคนแก่ ไม่มีสิ่งของมาแจก แต่ปัจจุบันมีการดูแลเอาใจใส่ดี แต่ผู้สูงอายุต้องการที่จะตั้งชมรมนี้ขึ้น” (D030301)

“ไม่เคยมีชมรมผู้สูงอายุมาก่อนในหมู่บ้าน แต่กำลังจัดตั้งชมรมมีการรับสมัครสมาชิกโดยอสม. มาขอถ่ายสำเนาบัตรประชาชน และเก็บเงินคนละ 20 บาท” (D100301)

1.3.2 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลในปัจจุบัน

การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุปัจจุบันได้มีจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยมีการเปิดรับสมัครสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน หรือผู้สนใจทั่วไปเริ่มรับสมัครตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเริ่มดำเนินงานเป็นที่เลี้ยง และให้อสม. ออกประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้สูงอายุเข้าร่วมและสมัครเป็นสมาชิกของชมรม ค่าสมัครสมาชิก คนละ 20 บาท เขียนใบสมัครพร้อมแนบสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน หรือทะเบียนบ้าน ขณะนี้ชมรมยังอยู่ในช่วงดำเนินการ จึงยังไม่มีความชัดเจนของสถานที่ตั้งชมรม คณะกรรมการบริหาร ระเบียบข้อบังคับ และกิจกรรมที่ชมรมจะดำเนินการต่อไป ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“กำลังจัดตั้งชมรม มีการรับสมัครผู้สูงอายุแต่ละหมู่บ้าน โดย อสม. มาขอถ่ายสำเนาบัตรประชาชน และเก็บเงินคนละ 20 บาท” (D100301)

“ไม่เคยได้ยินคำว่าชมรมผู้สูงอายุมาก่อน เพิ่งเคยได้ยินเมื่อ 2 - 3 เดือนที่แล้ว กำลังจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุอยู่ มีการรวมชื่อสมัครชมรม เก็บเงินคนละ 20 สมัครเป็นสมาชิกแล้ว แต่ไม่รู้ว่ามีกิจกรรมอะไรยังไม่มีการจัดตั้งกรรมการ” (D050301)

1.4 ความหมายของชมรมผู้สูงอายุตามมุมมองของชุมชน

1.4.1 ความหมายของชมรมผู้สูงอายุ

จากการทำเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์เชิงลึก และเวทีประชาคมตำบล พบว่า ชุมชนตำบลตะเบาจะมีมุมมองในการให้ความหมายเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุเป็นการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุในวัยใกล้เคียงกัน และการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพบปะสังสรรค์ การส่งเสริมสุขภาพ และการช่วยเหลือสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ชมรมผู้สูงอายุ หมายถึง การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุในวัยใกล้เคียงกันและมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ชุมชนตำบลตะเบาจะมีมุมมองเกี่ยวกับความหมายของชมรมผู้สูงอายุว่าเป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีอายุที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกันตั้งแต่ 45-60 ปีขึ้นไป ที่มาพบปะพูดคุยกันในเรื่องวิถีชีวิตทั่วไป มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ร่วมปรึกษาหารือปัญหาต่างๆ ซึ่งการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุนั้นนอกจากจะช่วยทำให้ตนเองคลายเหงาไม่ต้องอยู่คนเดียวทำให้จิตใจดีแล้ว การช่วยเหลือกันและกันเพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้สูงอายุเองและผู้สูงอายุอื่นๆ มีความสามัคคีร่วมใจกันคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันและรวมทั้งการร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ยังถือเป็นการช่วยเหลือสังคมอีกอย่างหนึ่ง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ การรวมตัวของผู้สูงอายุหลายๆ คน อายุตั้งแต่ 45-60 ปีขึ้นไป จำนวน 5-10 คน หรือรวมกัน 20 คนขึ้นไป มีความคิดเห็นในแนวเดียวกัน มาช่วยเหลือกันทุกคน แล้วจัดตั้งเป็นชมรม” (D030401)

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มารวมกลุ่มกันแล้ว จะได้เป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือกัน ร่วมมือกันทุกคน จะทำอะไรก็สำเร็จ จะได้ช่วยกันคิดช่วยกันทำ” (D080401)

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ คนแก่รวมตัวกัน 10 คนขึ้นไป มารวมกันเป็นกลุ่มๆละ 50 คน ได้มาพบปะกันทำให้จิตใจดี จะพาให้แข็งแรง” (D100401)

นอกจากนั้นชุมชนยังมองว่า การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุเมื่อมีกิจกรรมทางด้านสุขภาพเช่น การออกกำลังกายร่วมกันเป็นผลทำให้ร่างกายเกิดความฟิตและแข็งแรงขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี อีกทั้งการปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิร่วมกันยังส่งผลให้ผู้สูงอายุมีจิตใจดี สดชื่นทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและอายุยืน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ เอาคนหลายๆคน รวมกลุ่มกันแสดงกิจกรรม ฟังพากันได้ ผู้ที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป รับสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุด้วย เพื่อให้มาช่วยดำเนินงานของชมรมเป็นแรงแทนผู้สูงอายุ จะทำให้ชมรมเกิดความเข้มแข็ง” (D040401)

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ ให้ผู้สูงอายุมารวมกัน อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำอะไรร่วมกันทุกอย่าง อย่างน้อยควรพบกันเดือนละ 4 ครั้ง” (D090401)

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ มีผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป จึงจะจัดตั้งชมรมได้ มาแบ่งความคิดเห็น ร่วมทำกิจกรรม ออกกำลังกาย” (D030401)

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีรวมกลุ่มกัน มาทำกิจกรรมร่วมกัน การทำประกันชีวิต เอาผู้สูงอายุมารวมกัน จะได้มีเพื่อนคุยจะได้ไม่เหงา” (D110401)

“ชมรมผู้สูงอายุ คือ เรามาร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย ระดมความคิดเห็น มีที่ปรึกษา มาระบายความในใจ อยากเล่าอะไรที่ไม่สบายใจก็เล่าได้ เพราะเข้าใจกัน มีเพื่อนดีกว่าอยู่คนเดียว” (I030401)

“ชมรมผู้สูงอายุ เป็นการรวมกลุ่มของคนแก่ๆ ทุกคนเป็นบุคลากรของประเทศที่ทำงานมานานแล้วต้องพักผ่อน ต้องการกลุ่มคุยกัน คลายเครียด แซ่กัน จะมีความสุขขึ้น และมาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จะช่วยต่อชีวิต ต่ออายุ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าขึ้น” (I040401)

1.4.2 ลักษณะของชมรมผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะของชมรมผู้สูงอายุของตำบลตะบะ ชุมชนมีการกำหนดรูปแบบ โครงสร้างของชมรมเพื่อให้มีความชัดเจน และกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการที่ได้รับคัดเลือกเพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินงานของชมรมให้เกิดความต่อเนื่อง โดยมี 5 ลักษณะ ดังนี้ 1) คณะกรรมการและสมาชิกของชมรม 2) กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ 3) การมีกองทุน 4) กติกาของกลุ่มหรือระเบียบข้อบังคับ และ 5) สถานที่ตั้งของชมรมผู้สูงอายุ

1) คณะกรรมการและสมาชิกของชมรม ได้จากการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุ การรับสมัครสมาชิกของชมรม คือ ผู้ที่อายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นพี่เลี้ยง และเริ่มดำเนินการจัดตั้งชมรม มีการคัดเลือกคณะกรรมการชมรมหมู่บ้าน จากการประชุมทุกหมู่บ้าน จากนั้นหมู่บ้านคัดเลือกตัวแทนเข้ามาเป็นกรรมการระดับตำบล ด้วยการจัดทำประชาคมระดับตำบล เพื่อให้เกิดคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในระดับตำบล ซึ่งคณะกรรมการบริหารที่เป็นผู้นำของชมรมต้อง พุดแก่ง ฉลาด ทนคน

ประธานของชมรมผู้สูงอายุได้กำหนดคุณสมบัติว่า ต้องเป็นคนที่มีความสามารถ มีความพร้อมและความคล่องตัวสูง เสียสละและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่เคารพของบุคคลทั่วไป อ่านออกเขียนได้ กล้าพูด กล้าแสดงออก กล้าทำ รวมทั้งการดึงแกนนำหมู่บ้านฝ่ายปกครองและบริหารเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ ซึ่งจะมีส่วนช่วยขับเคลื่อนชมรมให้มีการดำเนินการได้สำเร็จและบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“กำลังจะจัดตั้งชมรม จากการรวมกลุ่ม เริ่มที่จะประชามก่อนแล้วจัดตั้งประธาน รองประธาน เพื่อจะจัดตั้งชมรม และกรรมการชมรมน่าจะนัดพบกันทุกวันที่ 20 ของทุกเดือน” (D010402)

“การเลือกคณะกรรมการชมรมให้แต่ละกลุ่มมาประชุมแล้วออกเสียงเลือกตั้งกัน มี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านเป็นกรรมการเข้าร่วม และมาช่วยเหลือ” (I020402)

“การรับสมาชิก หมออนามัยแจกใบสมัครให้ อสม. รับสมัครผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป จากนั้นก็แต่งตั้งกรรมการให้หมู่บ้านคัดเลือกจากสมาชิกผู้สูงอายุเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ส่วนระดับตำบลให้สมาชิกทั้งตำบลคัดเลือกกรรมการตำบล แล้วหมออนามัยทยอยออกไปเป็น พี่เลี้ยง” (I030402)

“คณะกรรมการมาจากตัวแทนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ให้เขาขมมือเลือกกันเอง” (I010402)

“กรรมการและสมาชิก รวมกลุ่มหมู่บ้านเป็นชมรมผู้สูงอายุประจำหมู่บ้าน จะ เข้มแข็งกว่าตำบล” (D040402)

“การจัดการต้องมีประธานที่มีความสามารถ มีความพร้อมและความคล่องตัวสูง เสียสละและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่เคารพของบุคคลทั่วไป ใครเห็นก็ไหว อ่านออกเขียนได้ กล้าพูด กล้าแสดงออก กล้าทำอย่างแข็งแรง” (D070402)

“ผู้นำที่พูดเก่ง ฉลาด ทันคน นำคิด นำทำได้ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำ” (D030402)

2) กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ การดำเนินกิจกรรมถือเป็นหัวใจสำคัญของ ผู้สูงอายุ เพราะกิจกรรมจะทำให้ผู้สูงอายุได้พบปะสังสรรค์กัน โดยการจัดกิจกรรมตามที่สมาชิก ต้องการ คือ กิจกรรมต้องมาจากความต้องการของสมาชิกที่มีแนวคิดร่วมกันและร่วมทำกิจกรรม มีความหลากหลายสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม และก่อให้เกิดความสามัคคีกันของสมาชิก ชมรม มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ประสาน และเป็นผู้นำในการ ทำกิจกรรมในระยะเริ่มต้น และควรมีการกระตุ้นให้สมาชิกชมรมเข้าใจถึงความสำคัญของการมี ชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมของชมรมจะมีการวางแผนร่วมกัน ให้สมาชิกเสนอความคิดเห็นและความต้องการ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การให้ ความรู้ทางโภชนาการ เป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพที่ ถูกต้องเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“สมาชิกร่วมทำกิจกรรม สามัคคีกัน มีแนวคิดร่วมกัน” (D070402)

“มาทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำอะไรร่วมกันทุกอย่าง อย่าง น้อยควรพบกันเดือนละ 4 ครั้ง” (D090402)

“จัดให้มีบุคลากรที่มีความสามารถทำงานแทน จ่ายเบี้ยตอบแทน เป็นคนดูแล โดยตรง เป็นใครก็ได้ไม่ต้องจบปริญญาตรีหรือปริญญาโทก็ได้ แต่ต้องมีใจ มีความสามารถในการติดต่oprะสานงาน หากกิจกรรมมาทำต่อเนื่อง หากคนมาทำกันทุก 15 วัน และหาอาหารมาให้ทาน” (I040402)

3) การมีกองทุนของชมรมผู้สูงอายุ จากมุมมองของชุมชนในทุกเวที พบว่า แหล่งที่มาของกองทุนนั้น มีความหลากหลายโดยได้มาจากการพึ่งตนเองของชมรมผู้สูงอายุ ได้แก่ การรวบรวมจากค่าสมัครสมาชิก การจัดการของชมรม เช่น การจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลืองานศพของสมาชิก การจัดตั้งกลุ่มสร้างรายได้เสริมจากภูมิปัญญาของกลุ่ม เช่น การจักสาน การทำมะขามหวานแปรรูป รวมทั้งทุนที่ได้จากการพึ่งพาผู้อื่น ได้แก่ การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และเอกชน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“กำลังจัดตั้งชมรม มีการรับสมัครผู้สูงอายุแต่ละหมู่บ้าน โดย อสม. มาขอถ่ายสำเนาบัตรประชาชน และเก็บเงินคนละ 20 บาท ยังไม่มีการจัดตั้งกรรมการ” (D100402)

“จัดตั้งกองทุนของชมรมผู้สูงอายุจาก เงินค่าสมัครสมาชิก ขอสนับสนุนจาก อบต. หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การแปรรูป มะขามหวาน กลุ่มจักสาน กลุ่มเย็บและทอผ้า เป็นต้น” (D120402)

“ขอรับสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เอกชน จากบริษัท ห้างร้านในพื้นที่และในจังหวัด ส่วนนักการเมืองอย่าง ส.ส. ก็มีบ้าง แต่ช่วงนี้ไม่ได้ขอเพราะอยู่ในช่วงเลือกตั้ง” (I010402)

“มีผู้รับผิดชอบชมรมผู้สูงอายุ หรือให้พี่เลี้ยงเช่นหมออนามัย พัฒนาชุมชนตำบล ทำโครงการของงบประมาณว่าจะทำอะไรบ้าง ส่งเข้า อบต. สนับสนุนงบ” (D040402)

4) กติกาของกลุ่มหรือระเบียบข้อบังคับของชมรม มาจากการประชุมสมาชิกและคณะกรรมการร่วมกันคิดปรึกษาหารือและเรียนรู้ศึกษาดูงานหรือเอกสารตัวอย่างจากชมรมผู้สูงอายุ ในตำบลอื่นที่มีความเข้มแข็ง และประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“การสร้างกติกาของกลุ่มมาจากการประชุมของคณะกรรมการชมรม” (D040402)

“คณะกรรมการและสมาชิก มาประชุมปรึกษาหารือกัน มีรายละเอียดกฎเกณฑ์ร่วมกันจากการพูดคุยกัน” (D060402)

“แนวคิดการร่างระเบียบ ของชมรม ยังไม่ได้คิดถึงปรึกษาผู้รู้และต้องระดมความคิดเห็นจากคณะกรรมการ ซึ่งต้องทำการคัดเลือกกรรมการบริหารก่อนจึงจะร่างได้” (I030402)

“การไปดูงานที่ชมรมผู้สูงอายุตำบลขอระเบียบ และการดำเนินงานของเค้า เามาเป็นตัวอย่างของตำบลตะเบาะ” (D020402)

“มีตัวอย่างระเบียบข้อบังคับของตำบล...อยู่กับหมอนามัยแล้ว รอมาปรับใช้ให้เหมาะกับตำบลเรา” (D090402)

“ชมรมผู้สูงอายุควรมีกติกาของกลุ่ม หรือระเบียบข้อบังคับของชมรม โดยให้คณะกรรมการและสมาชิกพบปะหารือกันประจำ กติกาต้องเป็นสิ่งที่สมาชิกยอมรับทำให้สังคมโปร่งใส ความสามัคคีในชมรม การมีกติกาทำให้สร้างความโปร่งใสในการบริหารของคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ” (D120402)

5) สถานที่ตั้งของชมรมตามมุมมองของชุมชน พบว่า สถานที่ตั้งของชมรมผู้สูงอายุของตำบลตะเบาะ ความต้องการของชุมชนยังมีความหลากหลาย โดยชมรมผู้สูงอายุระดับหมู่บ้าน จะเน้นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน ใกล้บ้าน และผู้สูงอายุไปมาได้สะดวก เช่น ศาลากลางบ้าน วัด หรือบ้านของประธานชมรม หรือแกนนำชุมชน ส่วนสถานที่ตั้งของชมรมผู้สูงอายุระดับตำบล ที่ตั้งของชมรมผู้สูงอายุ ควรเป็นศูนย์กลางในการประสานงานของหมู่บ้าน การเดินทางมีความสะดวก มีอุปกรณ์ในการประชุม ส่วนในการกำหนดสถานที่ตั้งของชมรมนั้น นอกจากการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นแล้ว ยังขึ้นอยู่กับพิจารณาคัดเลือกของคณะกรรมการอีกด้วย จึงจะทำให้มีสถานที่ตั้งชมรมระดับตำบลที่ชัดเจนได้ โดยในช่วงนี้ จากการประชุม ทุกเวทีเสนอความเห็น ว่า ควรใช้สถานีนามัยไปก่อน จากนั้นจึงจะมีการปรับเปลี่ยนในภายหลัง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“สถานที่ตั้งของชมรมมองไว้ที่อาคารอเนกประสงค์ ที่สร้างมาจากเงิน SML ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 จากนั้นหาทุน หาอุปกรณ์ เช่น อุปกรณ์ออกกำลังกาย ของเก่าที่มีอยู่แล้ว และซื้อจักรยานออกกำลังกาย ถ้าไม่มีก็ขอจากองค์กรที่จะสนับสนุนได้ หาวันทำกิจกรรมร่วมกัน กำหนดวันให้แน่นอน และการจัดกิจกรรมที่จะทำให้ชมรมเราดีขึ้น ถ้าจะสะดวกให้เริ่มจากหมู่บ้านก่อน จึงรวมกันเป็นตำบลให้ต่อเนื่อง” (D040402)

“สถานที่ตั้งของชมรม ตอนนี้ใช้สถานีนามัยไปก่อน จะสะดวกในการติดต่อประสานงาน เพราะหมอนามัยกำลังเริ่มดำเนินการชมรม และให้อสม.รับสมัครสมาชิกอยู่” (D090402)

“สถานที่ตั้งของชมรมหมู่บ้าน ตั้งอยู่ที่วัด...นี้แหละ เพราะอยู่ศูนย์กลางของหมู่บ้าน ผู้สูงอายุ จะได้พบปะกันง่ายขึ้นและมาทำบุญที่วัดร่วมกัน” (D030402)

“ชมรมผู้สูงอายุจะต้องมีที่ทำการ คิดไว้ว่าจะให้สำนักงานของ อบต. หลังนี้ให้เป็นของผู้สูงอายุและเป็นศูนย์ฟิตเนส มีเครื่องออกกำลังกาย เพราะกำลังสร้างสำนักงาน อบต. ใหม่ที่ด้านนอกของตำบล” (I040402)

“สถานที่ตั้งของชมรม ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่ เพราะผู้สูงอายุ ในหมู่บ้านติดต่อกันได้สะดวก” (D050402)

1.5 ความสำคัญในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุตามมุมมองของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนตำบลตะเบาะมีมุมมองในการให้ความสำคัญในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 ประโยชน์ต่อตนเอง

ชุมชนมองว่า การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีประโยชน์ต่อตนเองในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย และการส่งเสริมสุขภาพด้านจิตใจ โดยเน้นการดูแลด้านจิตใจก่อน ซึ่งมองว่าผู้สูงอายุทำงานมานานแล้วต้องพักผ่อน ต้องหากลุ่มพูดคุยกัน การได้พบปะพูดคุยกัน ทำให้คลายเครียด จะได้ไม่เจ็บเหงาและจะมีความสุขขึ้น ถือเป็นการป้องกันไม่ให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ด้วยการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากกว่าการอยู่เฉยๆ ทำให้มีเพื่อนเพิ่มขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องตามวัยจากการร่วมกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น การพบปะพูดคุยกัน การร้องรำทำเพลงร่วมกัน เป็นต้น และนอกจากนี้ยังทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกตนเองมีคุณค่าจากการทำกิจกรรมกลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นการส่งเสริมอาชีพ มีงานทำ มีรายได้เพิ่ม ได้แก่ การจักสาน การประดิษฐ์ และการถักทอผ้าต่างๆ

สำหรับการส่งเสริมสุขภาพทางกาย ชุมชนมองว่า เป็นเรื่องรองจากการส่งเสริมสุขภาพด้านจิตใจซึ่งการทำให้จิตใจแจ่มใส สนุกสนานจะส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง ต่ออายุให้ยืนยาวขึ้น เปรียบเหมือนคำกล่าวที่ว่า “จิตใจดี ร่างกายจะดีไปด้วย เหมือนดั่งว่า จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” อย่างไรก็ตามภาวะสุขภาพที่มีความเสื่อมลงตามวัยของผู้สูงอายุ จำเป็นต้องได้รับการดูแลเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น ช่วยป้องกันโรค บรรเทาหรือชะลอความบกพร่องในทางด้านร่างกายให้สามารถดูแลตนเองได้ และมีการพึ่งพาบุคคลอื่นๆ น้อยลง มีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคม โดยชุมชนมองว่า การมีชมรมผู้สูงอายุช่วยให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมในการออกกำลังกายร่วมกัน มีความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพจากการแลกเปลี่ยน และมีโอกาสได้รับการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในด้านสุขภาพจากการรับฟังการบรรยายของแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุในลักษณะดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้สูงอายุที่มีที่ปรึกษา บางครั้ง มีการเสวนาธรรม และด้านสังคมเกี่ยวกับสัมพันธภาพส่วนตัวของผู้สูงอายุ มีการช่วยเหลือ

เกือบทุกคน ร่วมทำบุญและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมอาชีพ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้ มีรายได้เสริมให้ตนเองและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่า มีวิสัยทัศน์ที่กว้างขึ้น และเรียนรู้ที่จะก้าวทันสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ให้ผู้สูงอายุมาพบปะพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำกิจกรรมร่วมกันออกกำลังกาย มีประโยชน์กับผู้สูงอายุและตัวเอง” (D010501)

“ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ดีกว่าอยู่เฉยๆ ได้ออกกำลังกาย ได้เงินมีรายได้ ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้ที่ตัวเองมีอยู่ในการทำกิจกรรมกลุ่มอาชีพจักสาน ผู้สูงอายุไม่เจ็บเหงาจิตใจดีขึ้น ได้รวมกลุ่มปรึกษาหารือกัน ได้คลายเครียด ร้องรำทำเพลง” (D060501)

“ประโยชน์ของชมรม คือ จิตใจแจ่มใส สนุกสนาน ทำให้ร่างกายแข็งแรง” (D030501)

“จิตใจดี ร่างกายจะดีไปด้วย เหมือนดังว่า จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” (D060501)

“เพื่อสุขภาพของตัวเอง อยากออกกำลังกายอาทิตย์ละ 1 ครั้ง” (D070501)

“ทำให้มีจิตใจดี พบปะสังสรรค์ สุขภาพดี ปรับสมอง ร่างกายเกิดความฟิต ไม่เหงาอยู่คนเดียว มีปัญหาที่ปรึกษาหารือกัน” (D040501)

“แต่ก่อนไม่มีชมรมหุตาไม่สว่าง ไม่รู้สังคมภายนอก ไม่ได้พบปะพูดคุยกัน ไม่แข็งแรงการมีชมรม ได้ออกกำลังกาย ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน รู้สังคมภายนอก อายุก็ยืนขึ้นอีก” (D110501)

“สมัยก่อนผู้สูงอายุไม่ได้พบปะพูดคุยกันต่างคนต่างอยู่เฝ้าบ้านให้ลูกหลานแต่สมัยนี้ก็มีคนแนะนำแนวทางที่ดีกว่าเก่าทำให้ได้พบกัน แต่ต้องให้ อสม.หรือเจ้าหน้าที่เป็นคนนัด” (D010501)

“ต้องดูแลด้านจิตใจก่อน พูดคุยกันทุกวันจะได้ไม่เหงา อาหารและเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องรอง” (I040501)

1.5.2 ประโยชน์ต่อครอบครัว

ชุมชนมองว่า การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุมีประโยชน์ต่อครอบครัว คือ ผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถให้ความช่วยเหลือในกลุ่มผู้สูงอายุลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน การเป็นตัวอย่างแก่ลูกหลานและการได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมแก่บุตรหลาน ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าคุณค่า การพึ่งตนเองได้ รวมทั้งการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือทายาทเวลาผู้สูงอายุเสียชีวิต จะเป็นการช่วยลดภาระของลูกหลานและครอบครัวในเรื่อง

การดูแลและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุ จะทำให้บรรยากาศภายในครอบครัวมีความสุขและอบอุ่น ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ผู้สูงอายุช่วยเหลือตนเอง ฟังฟังตัวเองได้ จะได้เป็นตัวอย่างแก่ลูกหลาน”

(D040502)

“อยากให้ตั้งชมรมคนแก่ ไว้ดูแลคนแก่เวลาลูกหลานไม่อยู่” (D080502)

“ลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด รู้สึกเหงาเป็นห่วงลูกหลาน ถ้าผู้สูงอายุได้พบปะพูดคุยกัน จะได้ไม่เหงา ใจสบายเวลาคุยโทรศัพท์กับลูกหลาน ลูกหลานจะได้ไม่กังวลเป็นห่วง”

(D070502)

“ผู้สูงอายุชอบมาทำบุญที่วัดและการมีชมรมผู้สูงอายุจะได้พบ และอยู่ด้วยกันก็มีความสุขทางใจแล้วร่างกายจะแข็งแรงขึ้นด้วย และได้แนะนำให้ลูกหลานมาทำบุญเป็นประโยชน์ต่อลูกหลาน จะช่วยให้สุขภาพตอนมีชีวิตอยู่” (D030502)

“จริงๆ แล้ว คนแก่ไม่มีอะไรดีเกินกว่าสุขภาพกายและจิตใจ ถ้าผู้สูงอายุแข็งแรง ลูกหลานก็จะดีไปด้วย” (I010502)

“รวมตัวกันแล้วตั้งกลุ่ม และกองทุนช่วยเหลือทายาท เก็บเงินมาปนกิจ เมื่อผู้สูงอายุตายจะเป็นประโยชน์ต่อลูกหลาน” (D030502)

“มีชมรมจะได้พบปะพูดคุยกัน มีที่ปรึกษาหารือกัน ทำให้คลายเครียดมีความสุข จะได้ไม่ซี้น้อยใจและบ่นคนรอบข้าง” (D020502)

1.5.3 ประโยชน์ต่อชุมชน

ตามมุมมองของชุมชนตำบลตะเบา พบว่า การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีประโยชน์ต่อชุมชน คือ ผู้สูงอายุจะเป็นผู้นำและแบบอย่างกับคนรุ่นหลังในการพัฒนาสังคม ด้วยการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังไว้เป็นมรดกของชุมชน กล่าวคือ การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมทางด้านศาสนารักษาวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตให้คงไว้ได้แก่

1) การเล่นเกมช่วง ซึ่งเป็นการละเล่นที่เล่นในวันสงกรานต์ วิธีเล่นคือแบ่งดินแดนออกเป็นสองฝ่าย โดยมากจะแบ่งฝ่ายเป็นหมู่บ้าน ผู้เล่นประกอบด้วย เด็กวัยหนุ่มสาวและผู้สูงอายุสามารถเล่นรวมกันได้ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพระหว่างวัย นำลูกช่วงหรือลูกหวายสาน มาขว้างเข้าไปแดนตรงข้าม ถ้าลูกฝ่ายตรงข้ามต้องย้ายมาอยู่ในแดนอีกฝ่ายและลูกกันไว้ข้างหลัง แต่ถ้าฝ่ายตนเองขว้างลูกมาต้องพยายามแย่งลูกช่วงให้ได้ ถึงจะได้ย้ายกลับไปในแดนตนเอง ถ้าฝ่ายไหนคนในแดนตนเองหมดก่อนถือว่าเป็นฝ่ายแพ้

2) ประเพณีทำบุญก่อกเจดีย์ทรายข้าวเปลือก โดยใช้ข้าวมากอง ทำขวัญข้าวจากนั้นนำไปขายเอาเงินเข้าวัด

3) ประเพณีไหว้เจ้าพ่อแสนเมือง หรือเลี้ยงปี จัดทุกเดือน 7 ข้างขึ้นของทุกปี

4) ประเพณีแห่ข้าวพันก้อน ในบุญเทศน์มหาชาติ ทำทุกเดือน 3 แปกคำ โดยชาวบ้านจะตื่นขึ้นมาตั้งแต่ 3.00 น. แล้วนั่งข้าวเหนียวนำมาจับเป็นก้อน เวลา 5.00 น. จะมารวมตัวกันแล้วทำพิธีแห่อ้อมโบสถ์ เสร็จแล้วทำบุญเทศน์มหาชาติ พอพระเทศน์จบก็โยนข้าวใส่กัน

5) ภาษาชาวลบ หรือภาษาชาวมอญ เป็นชนพื้นเมืองกลุ่มน้อย ที่อพยพมาอยู่ตั้งถิ่นฐานก่อนที่หมู่บ้านหรือตำบลจะจัดตั้งขึ้น โดยมากเป็นผู้สูงอายุ ที่ยังมีชีวิตอยู่ มีประมาณ 10 กว่าคน และอาศัยอยู่หมู่ที่ 5 บ้านห้วยไคร้ ซึ่งระยะเวลาที่มาอาศัยอยู่จะจำไม่ได้ ลูกหลานรุ่นใหม่มีสัญชาติและเชื้อชาติเป็นไทยทุกคน ภาษาและวัฒนธรรมมอญ กำลังสูญหายเนื่องขาดการรับช่วงถ่ายทอด ซึ่งชุมชนต้องการให้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ แม้ว่าจะเป็นบางส่วนเช่นภาษามอญ การละเล่นในวันสงกรานต์ เพื่อเป็นมรดกและจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในตำบลตะเภา

ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่เกิดจากการทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคม และจะเป็นแบบอย่างแก่ลูกหลาน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและเกิดความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุ ลูกหลาน และผู้ที่ร่วมกิจกรรมอื่นๆ ไม่เป็นบุคคลที่สร้างภาระของชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีรายได้เสริมที่อาจมาจากการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบล และยังมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม นอกจากนี้การรวมกลุ่มที่ชัดเจน ยังเป็นช่องทางในการสนับสนุน และให้การช่วยเหลือกิจกรรมในด้านต่างๆ จากองค์กรภายนอกได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น เช่น การสงเคราะห์ในเรื่องต่างๆ การแจกของ แจกยา ตรวจสุขภาพประจำปี และหารายได้เข้าชมรม เป็นต้น ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ในฐานะที่เป็นผู้นำ...การมีชมรมผู้สูงอายุก็จะดี จะได้มีการสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้สูงอายุได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน มีรายได้น้อยในหมู่บ้าน” (D020503)

“ผู้สูงอายุรวมกลุ่มพึ่งพากันได้ เพื่อจะได้ชุมชนเข้มแข็ง” (D040503)

“กลุ่มผู้สูงอายุ รวมตัวกัน มีความคิดเห็นในแนวเดียวกัน มาปรึกษาหารือ ร่วมทำกิจกรรมกัน โดยระดมความคิดสร้างสรรค์ต่อกันในสังคมและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม” (D030503)

“การจัดตั้งชมรมเป็นสิ่งที่ดี จะได้พบกันบ่อยๆ ถ้าอยากให้อินดีอยู่ดี อยากให้มีคนดูแล ชมรมจะให้ประโยชน์ต่อตัวเราและสังคม” (D010503)

แข็งแรง อารมณ์ดี จิตใจแจ่มใส สามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ การได้รับการส่งเสริมสุขภาพในคนที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยและคนที่เจ็บป่วยได้รับการช่วยเหลือ เช่นคนป่วยเป็นอัมพาต คนที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และได้รับการดูแลสุขภาพที่บ้าน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“อยากให้หม้อออกมาตรวจและได้ยารักษาโรค” (D110601)

“อยากมีกิจกรรมร่วมกันในวันพระ โดยตอนเช้าเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา กลางวันรับประทานอาหารเช้าร่วมกัน และภาคบ่ายรับการตรวจสุขภาพโดยแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอยากให้เจ้าหน้าที่มาตรวจสุขภาพทุกเดือน มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน รำมวยจีน และให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ความรู้เรื่อง การรับประทานอาหาร” (D120601)

“จะต้องสร้างคนรุ่นใหม่ตั้งแต่อายุ 40 หรือ 50 ปี ให้หวังเรื่องสุขภาพ เมื่ออายุ 60 ปี แล้วต้องดูแลสุขภาพให้มีอายุยืนยาวขึ้น แต่ไม่ใช่อายุ 80 ปี ยังยุ่งเรื่องเศรษฐกิจอยู่” (I040601)

“ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยดูแลตนเองไม่ได้ และลูกหลานไม่มีดูแล ส่วนมากคนที่ดูแลจะเป็นคนอยู่บ้านใกล้เรือนเคียง หรือไม่ก็เครือญาติในบริเวณใกล้เคียงดูแล มีอะไรก็แบ่งปันกันตามมีตามเกิด อยากให้เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างอนามัย พัฒนาสังคมเข้ามาช่วยดูแลรักษาจนกว่าทุเลา สนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ” (D070601)

“การก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุในตำบลตะเบาะ มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ 1) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง อารมณ์ดี จิตใจแจ่มใส 2) ผู้สูงอายุต้องดูแลสุขภาพตนเองได้ 3) คนที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยได้รับการส่งเสริมสุขภาพ และ 4) คนที่เจ็บป่วยได้รับการช่วยเหลือ และได้รับการดูแลสุขภาพที่บ้าน เช่น คนป่วยเป็นอัมพาต คนที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้” (D120601)

1.6.2 ความคาดหวังด้านเศรษฐกิจ

สำหรับด้านเศรษฐกิจชุมชนตำบลตะเบาะคาดหวังว่า จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และการช่วยเหลือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ไปถึงชมรมผู้สูงอายุอย่างแท้จริง มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ กองทุนประจำกลุ่ม กองทุนประจำชมรม เพื่อผลประโยชน์ของผู้สูงอายุ หรือกองทุนช่วยเหลือทายาท (ฉापนกิจสงเคราะห์) โดยต้องการให้เป็นชมรมที่รวมกลุ่มกันคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือมีการเก็บเงินไว้ช่วยเหลือและดูแลกันเมื่อมีการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต อีกทั้งยังคาดหวังว่าจะมีการจัดตั้งและหาสถานที่ในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนอุปกรณ์ ผู้ให้คำแนะนำ การเตรียมตลาดรองรับ การปันผลกำไรส่วนแบ่ง และมีคณะกรรมการดำเนินการ ได้แก่ หัวหน้า กรรมการ และเลขานุการ

คอยดูแลและรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินกองกลาง การทำบัญชีรายรับรายจ่าย ภายใต้รายละเอียดกฎเกณฑ์ที่กำหนดร่วมกัน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ให้รัฐบาลจัดสรร เรื่องสงเคราะห์ เช่น ตั้งกองทุนสงเคราะห์ กองทุนประจำกลุ่ม เพื่อผลประโยชน์ของผู้สูงอายุ และให้มีผู้ทำงาน มีผู้รับผิดชอบประจำกลุ่ม ช่วยเหลือผู้สูงอายุและคอยช่วยเหลือกันในกลุ่มผู้สูงอายุ อยากให้รวมตัวกัน รวมกลุ่มกัน ตั้งให้มีหัวหน้า และหาข้อตกลงกันในกลุ่มว่าจะทำอย่างไร ต้องการให้เป็นชมรม รวมกลุ่มกัน คอยช่วยเหลือกัน เก็บเงินกันไว้ช่วยเหลือ ดูแลกันยามเจ็บป่วยหรือล้มหายตายไป หรือทำมาปณิกคนแก่ กองทุนคนแก่ ตั้งกรรมการ ประชุมปรึกษาหารือกัน ให้แต่ละคนทำงานตามถนัด รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพ รวมกันตามฤดูกาลทำงานของลูกหลานแล้ว ผู้สูงอายุไม่ว่า ให้หาคนที่ฝีมือแต่ละงานมาเป็นผู้นำ จัดตั้งและหาสถานที่ในการรวมกลุ่มเพื่อความเป็นส่วนรวม และหาอุปกรณ์ ผู้แนะนำ ตลาดรองรับ มีกำไรส่วนแบ่ง มีต้นทุนกองกลาง มีบัญชีรับจ่าย มีเลขฯ มีหัวหน้า มีกรรมการ มีรายละเอียดกฎเกณฑ์ร่วมกัน คุยกัน” (D060602)

“อยากให้มีกองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุ อยากให้มีกองทุนช่วยเหลือทายาทหรือมาปณิกผู้สูงอายุ อยากให้ผู้สูงอายุมีเงินเดือนทุกคน อยากมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น จักสาน การประดิษฐ์ และการถักทอผ้าต่างๆ” (D120602)

“การสนับสนุนองค์การบริหารตำบลต่อชมรมผู้สูงอายุ ถ้าเป็นกลุ่มก้อนเราสนับสนุนได้เลยให้งบประมาณไปเป็นก้อนแล้วให้ชมรมผู้สูงอายุไปซอยเป็นกลุ่มๆ ในแต่ละเรื่อง เช่น จักสาน กลุ่มมะขามแปรรูป เป็นการสนับสนุนให้ผู้เฒ่ามีรายได้ หลัๆ มีเงินใช้สอย แต่ต่อไปจะหืดขึ้นคอ มีปัญหาความขัดแย้ง ขาดความสามัคคี พอให้เงินไปชาวบ้านไม่ปฏิบัติ เราถามย้อนหลังไม่ได้เลย” (I040602)

1.6.3 ความคาดหวังด้านสังคม

ตามมุมมองของชุมชนเมื่อมีชมรมผู้สูงอายุคาดหวังว่า จะมีผู้ทำงานที่รับผิดชอบประจำกลุ่มและจะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) บางหมู่บ้านคาดหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนในเรื่องอาหารเสริม ตลอดจนเงินเดือนหรือเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุ ได้รับการดูแลเกี่ยวกับสาธารณสุขไปโลก เช่น จัดให้มีถนนหนทางที่สะอาด มีรถบริการผู้สูงอายุฟรี ซึ่งทุกเวทีการประชุมนั้น ชุมชนคาดหวังว่าจะมีบริการการดูแลสุขภาพ การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุทุกเดือน การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมสำคัญตามประเพณี รวมทั้งการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ทุกคนอยากได้เบี้ยครองชีพ ในผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป อยากขึ้นรถฟรี อยากได้อาหารเสริมให้คนแก่ เช่น นม ข้าวกล้อง” (D080603)

“อยากให้รัฐบาล อบต. และหน่วยงานทางราชการช่วยเหลือ และให้ช่วยเหลือในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า และแว่นตา” (D110603)

“อยากได้รับสวัสดิการการดูแลผู้สูงอายุจากภาครัฐ และอยากได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ และไม่อยากให้ลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด อยากให้ผู้สูงอายุไปมาหาสู่กัน อยากให้ผู้สูงอายุรวมตัวกัน และอนุรักษ์ประเพณีต่างๆ เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ อยากให้มีการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ อยากให้ถนนหนทางสะอาด อยากให้รัฐบาล อบต. และหน่วยงานทางราชการช่วยเหลือ” (D120603)

“ตัวผู้สูงอายุเหมือนบันทึก ผู้เฒ่าอยากเล่าเรื่องราวเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา และสืบสานประเพณีดั้งเดิมให้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน ไม่อยากให้สิ่งเหล่านี้ถูกฝังไปกับตัว สมัยก่อนการเล่นลูกช่วงสนุกมาก เล่นกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่เป็นกลุ่มของแต่ละหมู่บ้าน แต่เด็กสมัยนี้ไม่ได้เห็นความสำคัญ เด็กไม่ไปวัดในวันสงกรานต์บอกว่าไม่มีที่เที่ยวนอกสถานที่เล่นต่าง ๆ ก็เลยพลอยหายไป” (D090603)

1.7 ทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

จากการทำเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ชุมชนตำบลตะเบาะมีมุมมองในการกำหนดทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านและตำบล การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งการนำทุนทางสังคมที่มีในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น เกิดชมรมผู้สูงอายุที่มีการดำเนินงานที่เข้มแข็งและยั่งยืน รายละเอียดดังนี้

1.7.1 กิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านและตำบล

เมื่อมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ควรกำหนดทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในเรื่องกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุ ซึ่งชุมชนมองถึงการก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุให้มีความชัดเจนและมี การบริหารจัดการที่ดี โดยมีสมาชิก คณะกรรมการ ควรมีแผนการดำเนินงาน มีกิจกรรมต่อเนื่องสม่ำเสมอ และควรจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย ทั้งกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย ด้านศาสนาประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมท่องเที่ยว กิจกรรมการกุศลและการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งการสรรหาหัวหน้ากลุ่มและแกนนำที่ทำงานด้วยความสมัครใจ เสียสละ ร่วมกันคิด และ ลงมือทำกิจกรรม ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“เริ่มจากการรวมกลุ่มก่อน แล้วทำประชาคม จัดตั้งประธาน รองประธาน เพื่อจะจัดตั้งชมรมโดยกรรมการชมรมนัดพบกันทุกวันที่ 20 ของทุกเดือน” (D010701)

“จะต้องให้ผู้สูงอายุมารวมกลุ่มกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และเลือกตั้งหัวหน้ากลุ่ม” (D010701)

“ตั้งหัวหน้ากลุ่ม เดือนหนึ่งจะมาพบปะพูดคุยกัน ทำบุญ มีการเล่นรำวง มีการอาบน้ำผู้สูงอายุ เล่นมอญช้อนผ้า” (D080701)

“นัดพบปะกันทุกเดือน ออกกำลังกายรำมวยจีน ในกลุ่มต้องเข้มแข็ง อยาให้ อบต.สนับสนุน ให้ลูกหมอมาร่วมช่วยนัดพบกันทุกเดือน” (D110701)

“อยากศึกษาดูงานจากชมรมผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ” (D060701)

“กำหนดให้มีการพบปะกันเป็นประจำ โดยนัดประชุมประจำเดือน ทุกวันที่ 5 และอยากให้สนับสนุนประเพณีเก่าๆ ขึ้นมาอีกครั้งเพื่อไม่ให้ประเพณีเก่าสูญหายไป ทุกวันพระอยากให้ผู้สูงอายุมาร่วมทำบุญที่วัดด้วยกันมาคุยสารทุกข์สุกดิบด้วยกัน” (D070701)

“ชมรมต้องมีการบริหารจัดการที่ดีในเรื่อง 1) การจัดตั้งคณะกรรมการ ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขฯ นายทะเบียน เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ มีกรรมการร่วมและกรรมการที่ปรึกษา 2) จัดตั้งกองทุนจากสมาชิก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นักพัฒนาชุมชน 3) กิจกรรมที่นัดพบปะกันสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทั้งศาสนา ประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น การออกกำลังกาย การได้รับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ 4) มีกติกาสถาของชมรม มีการพบปะหรือเป็นประจำ จัดตั้งระเบียบข้อบังคับที่ใช้ร่วมกันของชมรม” (D120701)

“การที่จะทำให้ชมรมยั่งยืน จะต้องมีคนคอยชักจูง หมู่ละ 2-3 คน ต้องให้ใจแบบเต็มร้อย โดยไม่โดนบังคับมา ต้องทำให้เห็นประโยชน์จากชมรมผู้สูงอายุ ต้องทำให้เห็นภาพ ให้เห็นผลทันตา เช่น ออกกำลังกาย เขยิบกะโหลกทะเลาให้หายปวดเมื่อย นัดรวมกลุ่มมาตรวจโรค แจกยา ให้ความรู้เรื่องกฎหมายผู้สูงอายุ มีการหารายได้เสริมและไปดูงาน ซึ่งการมาร่วมต้องสมัครใจ แต่อยากให้จัดกลุ่มให้ได้จริงๆก่อน” (I030701)

“ชมรมผู้สูงอายุต้องมีที่ทำการเป็นของผู้สูงอายุ การดำเนินงาน จัดให้มีบุคลากรที่มีความสามารถทำงานแทน จ่ายเบี้ยตอบแทน เป็นคนดูแลโดยตรง เป็นใครก็ได้ไม่ต้องจบปริญญาตรีหรือปริญญาโทก็ได้ แต่ต้องมีใจ มี Sense ในการติดต่อประสานงาน หากกิจกรรมมาทำต่อเนื่อง หากคนมาทำกันทุก 15 วัน และหาอาหารมาให้ทานเกี่ยวกับเรื่องนี้ อบต.จะจ้างให้ทำงานประจำในศูนย์ผู้สูงอายุ เนื่องจากข้าราชการมีงานประจำมาก จะทำงานตามนโยบายที่สั่ง ทำให้การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุไม่ต่อเนื่อง คุณสมบัติของบุคลากรนี้จะต้องมีใจ ทำหน้าที่ติดต่อประสาน หากกิจกรรมมาทำให้ต่อเนื่อง” (I040701)

1.7.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุขององค์กรที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนมองว่า ควรมีกลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งตำบลตะเภาเมืองครต่างๆ ในชุมชนอย่างหลากหลายที่จะสามารถให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุได้จากองค์กรและเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น กลุ่มต่างๆในชุมชน นักการเมือง ภาคเอกชน เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุและสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งการที่ชมรมผู้สูงอายุจะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านี้ได้ จะต้องมีการจัดตั้งชมรมให้มีโครงสร้างและการจัดการที่ชัดเจน จัดทำแผนงาน โครงการและการจัดการบริหารงานที่สามารถติดตามประเมินผลและตรวจสอบความโปร่งใสได้ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“บทบาทอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ ได้รับการอบรมจากพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อปี 2548 มอบหมายให้ 1 คน ดูแลผู้สูงอายุ 5 หลังคาเรือน มีหน้าที่ ดูแลความเป็นอยู่ ความเจ็บป่วย อาหาร และยา พาไปหาหมอเวลาเจ็บป่วย และดูแลบ้าน จัดบ้านให้น่าอยู่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวหรือมีแต่ผู้สูงอายุไม่มีญาติคอยดูแล” (D020702)

“อบต. ได้ให้สวัสดิการกับผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนและขาดคนดูแล มีเบี้ยยังชีพเดือนละ 300 บาท จ่าย 6 เดือน/ครั้ง เป็นเงินที่ถ่ายโอนมาจากสงเคราะห์ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) ส่วนเงินเดือนละ 300 บาท เป็นงบของ อบต.ฯ จัดสรรให้เพิ่ม หมู่ละ 1 คน” (D020702)

“องค์การบริหารส่วนตำบล หมออนามัย กรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มาช่วยสนับสนุนและมีเงินสนับสนุน จะทำให้กลุ่มเข้มแข็ง” (D100702)

“หางบประมาณจากหน่วยงานต่างๆสนับสนุนทั้งจาก อบต. สาธารณสุขชุมชน จากทางรัฐบาลและกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้องช่วยอุปถัมภ์ชมรม” (D030702)

“มีกลุ่มต่างๆเป็นพันธมิตรแข็งแกร่งในการพัฒนาชมรมได้แก่กลุ่มแม่บ้าน มาช่วยทำอาหาร เลี้ยงในงานสำคัญ การได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรในท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข การศึกษานอกโรงเรียน พัฒนาชุมชนตำบลทั้งในด้านการให้ความรู้ การสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมที่ชมรมผู้สูงอายุจัดขึ้น การสร้างเครือข่ายกับชมรมผู้สูงอายุในตำบลอื่นที่ประสบความสำเร็จและเข้มแข็ง รวมทั้งสาขาสภาผู้สูงอายุในการเป็นพี่เลี้ยงแบบชมรมพี่-ชมรมน้อง” (D120702)

“ขอรับสนับสนุนจาก อบต. เอกชนจากบริษัท ห้าง ร้านจากในพื้นที่และในจังหวัด ส่วนนักการเมืองอย่าง ส.ส. ก็มีบ้าง แต่ช่วงนี้ไม่ได้เพราะอยู่ในช่วงเลือกตั้ง” (I010702)

1.7.3 ทูตทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

ตามมุมมองของชุมชนควรใช้ทูตทางสังคมที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุ จากการทำเวทีประชาคม และสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ตำบลตะเบาะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีทรัพยากรจากธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ได้แก่ แม่น้ำและป่าไผ่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสาน ทูตทางสังคม ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ มัคทายก หมอคู หมอยาสมุนไพรมีผู้นำทางศาสนาที่ชาวบ้านให้ความเคารพ เชื่อฟัง มีพระภิกษุที่เป็นผู้สูงอายุและให้การสนับสนุนกิจกรรมของชมรมเป็นอย่างดี ทูตทางวัฒนธรรม มีประเพณีดั้งเดิมที่น่าอนุรักษ์ไว้ เช่น ชุมชนย้อนยุค การละเล่นวันสงกรานต์ การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และภาษาของชาวมอญ ทูตทางบุคคลมีผู้นำเป็นผู้สูงอายุที่มีความเข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปมะขามหวาน และเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุอำเภอเมือง ทูตทางเครือข่าย ความเป็นพี่เป็นน้องกัน มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของทางราชการในชุมชน เช่น สถานีนอนมาย โรงเรียน หรือวัดคอยให้การสนับสนุนทางด้านความรู้ และอื่นๆ ดังกล่าวต่อไปนี้

“ชุมชนมีการสนับสนุนประเพณีต่างๆ เป็นประเพณีดั้งเดิมที่ยังคงอนุรักษ์ไว้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ไหว้เจ้าเดือน 7 ข้างขึ้นของทุกปี ประเพณีแห่ข้าวพันก้อน ทุกเดือน 3 แปกคำ และรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์” (D070703)

“มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ หมอคู มัคทายกถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลาน” (D030703)

“แหล่งประโยชน์ในชุมชน ไม้ในป่าจากกรมป่าไม้ในการทำจักสาน เป็นรายได้เสริมของผู้สูงอายุและปลูกฝังที่อยู่” (D060703)

“เรียกผู้นำหมู่บ้านมารวมตัวกันแล้วให้ช่วยสนับสนุนเงินงบประมาณมาให้ผู้สูงอายุ เช่น กลุ่มจักสาน ชุมชนย้อนยุค และการจัดตั้งฅาปนกิจศพผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ซึ่งคิดว่าจะเกิดขึ้นในเร็วๆ นี้” (D010703)

“ตำบลตะเบาะมีรากฐานของชุมชนที่แข็งแรงหลายด้าน ได้แก่ ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีลำคลองที่น้ำไหลตลอดปี ป่าไผ่หลากหลายชนิด แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ น้ำตกธาราเอราวัณ มีพืชเศรษฐกิจ เช่น มะขามหวาน หมาก เป็นชุมชนที่ซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบสูงต่อตนเองและผู้อื่น กลุ่มมีความสามัคคี มีวัฒนธรรม ศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีผู้นำศาสนาที่ดี และมีประเพณีดั้งเดิมหลากหลาย เช่น เจ้าพ่อขุนด่าน นางทรง นางสี นางไซ รดน้ำดำหัว มอญช้อนผ้าและเล่นลูกสะบ้า” (D120703)

ตามมุมมองของชุมชนเกี่ยวกับทิศทางในการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ โดยมีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุและนัดพบปะพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทำประชาคมจัดตั้ง ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก นายทะเบียน และคณะกรรมการซึ่งจะรับสมัครสมาชิก กลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อดำเนินการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ หาสถานที่ตั้งของชมรม ของบประมาณสนับสนุน กำหนดกิจกรรม กำหนดตารางการประชุมและนัดพบกันเป็นช่วงๆ ตามความเหมาะสม เช่น ทุกวันพระ เดือนละ 4 ครั้ง เดือนละ 1 ครั้ง หรือปีละ 2 ครั้ง หรือวันเทศกาลอื่นๆ เช่น วันสงกรานต์ เป็นต้น และกำหนดกิจกรรมในช่วงเวลาต่างๆ ได้แก่ ช่วงเช้ามีกิจกรรมทางศาสนา ช่วงกลางวันมีการรับประทานอาหารร่วมกัน และช่วงบ่ายมีกิจกรรมการตรวจสุขภาพ โดยแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ทั้งนี้การรวมกลุ่มผู้สูงอายุกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นพี่เลี้ยง

สรุปแนวทางการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในระยะแรก จากการจัดเวทีชาวบ้านและเวทีประชาคมตำบล มีดังนี้

- 1) สรรหาประธานชมรมหรือผู้นำที่เป็นบุคคลที่เก่ง ฉลาดและทันคน มีความพร้อม และเป็นผู้ที่เสียสละ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้ประสานให้สมาชิกให้รักกัน มีความสามัคคีกัน ไม่ทะเลาะกัน พร้อมใจกันในการปรึกษาดกลองร่วมกันและพาคิด พาทำ
- 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ โดยการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุจากแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ การออกกำลังกาย การให้ความรู้เรื่องโภชนาการ การเยี่ยมผู้สูงอายุตามบ้านโดยอาสาสมัครสาธารณสุขหรือเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยอย่างน้อยเดือนละครั้งเป็นประจำทุกเดือน
- 3) การร่วมกันทำกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่น ด้วยการสืบสานประเพณีและฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การชวนกันมาทำบุญวันพระ ประเพณีรดน้ำดำหัว การก่อพระเจดีย์ทราย ฟื้นฟูการเล่นพื้นเมือง การเล่นเกมช่วง การเล่นเกมช่อนผ้า ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น การรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มกำหนดร่วมกัน เช่น ทำดอกไม้ ทำขนม ทำอาหาร และช่วยกันแก้ปัญหาเรื่องอาหารการกินให้ลูกหลานอนามัย มีชุมชนยั่งยืน เป็นวงดนตรีที่ชาวบ้านตั้งขึ้น มีการแสดงรำวงและรับจ้างงานบันเทิงรื่นเริงต่างๆ ในหมู่บ้านและท้องถิ่นละแวกใกล้เคียง
- 4) ขอรับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เช่น การดูแลสุขภาพจากเจ้าหน้าที่อนามัย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ครู ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน พัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อีกทั้งขอสนับสนุนด้านการเงินและงบประมาณจากสำนักงานต่างๆ ในพื้นที่และจังหวัด ตลอดจนจัดตั้งกองทุนเพื่อหางบประมาณในชมรม เช่น จัดตั้งฌาปนกิจผู้สูงอายุ กลุ่มจักรยาน และจัดตั้งผ้าป่า เป็นต้น

5) ผู้นำชุมชนทั้งภายในหมู่บ้านและระดับตำบล เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่เป็นแกนนำมาอำนวยความสะดวก และคอยสนับสนุนทุกด้าน โดยเฉพาะในระยะแรก

6) การไปศึกษาดูงานชมรมผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพื่อเรียนรู้และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาชมรม

นอกจากนี้ ชุมชนได้นำข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเวทีชาวบ้านและเวทีประชาคมตำบล นำมาสรุปเป็นภาพรวมของตำบลตะบะ อันเป็นการแสดงเจตนารมณ์ตามการจัดตั้ง หรือการระบุถึงสิ่งที่อยากให้ปรากฏขึ้นในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ เพื่อใช้มาสร้างเป็นรูปแบบแนวทางในการกำหนดทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในตำบลตะบะ (ภาพที่ 2) โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1) มีรากฐานแข็งแรง ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทูทางสังคม วัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยและการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้นับเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุตำบลตะบะเกิดความเข้มแข็ง

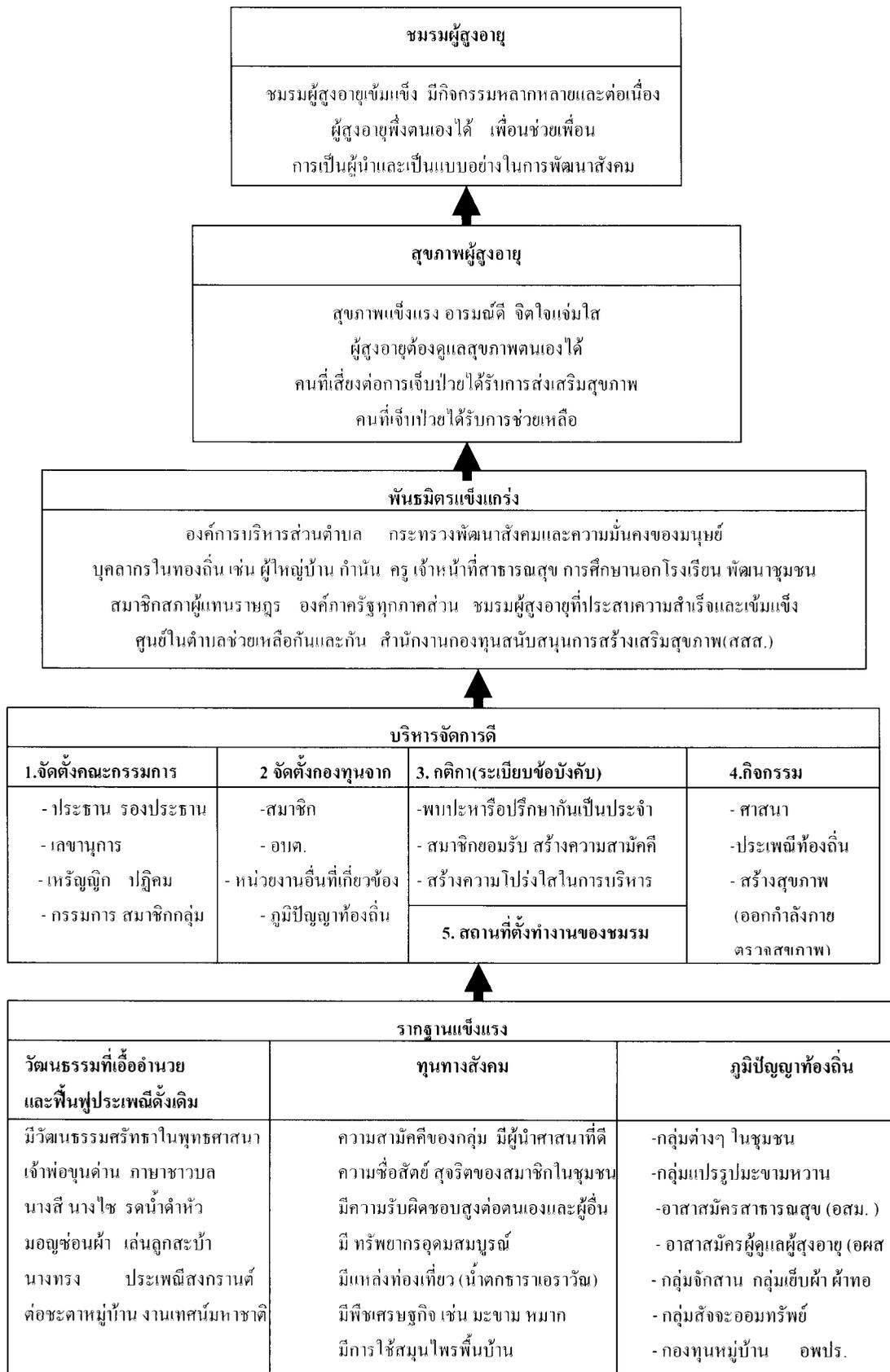
2) การบริหารจัดการที่ดีทั้งด้านโครงสร้างและการจัดการ ประกอบด้วยสรรหาและจัดตั้งคณะกรรมการชมรมฯ จัดตั้งกองทุนของชมรม จัดกิจกรรมให้หลากหลายและต่อเนื่อง จะต้องเป็นกิจกรรมที่ผสมผสานไปกับกิจกรรมของชุมชนควบคู่กันไปโดยไม่แยกส่วนออกจากกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชมรม และจะเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้น กำหนดกติกากลุ่ม /ระเบียบข้อบังคับ และมีสถานที่ตั้งของชมรมไว้ทำงานอย่างถาวร

3) สร้างพันธมิตรที่แข็งแกร่ง ทั้งจากองค์กรภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น และเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ รวมทั้งสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ อันนำมาสู่การสนับสนุนทั้งด้านกองทุน ความรู้ แรงงาน อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ

4) สุขภาพผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมาย คือ

- 1) สุขภาพแข็งแรง อารมณ์ดี จิตใจแจ่มใส
- 2) ผู้สูงอายุต้องดูแลสุขภาพตนเองได้
- 3) คนที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยได้รับการส่งเสริมสุขภาพ
- 4) คนที่เจ็บป่วยได้รับการช่วยเหลือ

5) เกิดชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง จากการที่ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ ช่วยเหลือคนอื่นในชมรมได้ในลักษณะกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน และการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บุคคลในชุมชนมีบทบาทจะต้องวางแผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ภาพที่ 2 รูปแบบในการกำหนดทิศทางเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุของชุมชนในตำบลตะเบาะ

2. อภิปรายผล

2.1 ความหมายของผู้สูงอายุตามมุมมองของชุมชน

จากการให้ความหมายของผู้สูงอายุตามมุมมองของชุมชน พบว่า มี 3 ลักษณะ คือ ด้านความสูงวัยที่เป็นไปตามอายุขัยของมนุษย์ โดยชุมชนให้ความหมายของผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป หรือมากกว่า และ ด้านความเสื่อมถอยจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งจะไม่เท่ากันในแต่ละบุคคล ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ผู้ที่มีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง อ่อนเพลีย มีอาการปวดเข่า ปวดขา ปวดหลัง ปวดกล้ามเนื้อ ฟันหลุด ตามัว ตาฝ้าฟาง สายตามองเห็นไม่ชัด หูตึง หมหงอก ความจำมักจะเสื่อม ท้องอืด ท้องผูกบ่อย 2) การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่ชอบให้ลูกหลานและบุคคลรอบข้างเอาใจ ต้องการการดูแล บางครั้งเอาแต่ใจตนเอง ขี้ใจน้อย และรู้สึกเหงาเมื่อต้องอยู่คนเดียว 3) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่ไม่สามารถทำงานได้ และมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจาก ผู้หารายได้มาเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายโดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลกในประเทศกำลังพัฒนา ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ (วิภาวรรณ ชะอุ่ม, 2536; บรรลุ ศิริพานิช, 2542; ก; ข; วันดี โภคะกุล และคณะ, 2548)

ผู้สูงอายุแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุตอนต้น และผู้สูงอายุตอนปลาย ผู้สูงอายุตอนต้น หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60-69 ปี ทั้งชายและหญิง มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะทางกายภาพ และสรีระวิทยาเปลี่ยนแปลงไม่มาก สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สำหรับผู้สูงอายุตอนปลาย หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 70 ปี ขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสรีระวิทยาเป็นส่วนใหญ่ มีความบกพร่องในการดูแลตนเอง เริ่มมีความจำเป็นหรือความต้องการการดูแลจากบุคคลอื่นในส่วนของ บกพร่อง (วิภาวรรณ ชะอุ่ม, 2536; บรรลุ ศิริพานิช, 2542; ธาราทิพย์ โล่พานิช, 2541; กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2541; วันดี โภคะกุล และคณะ, 2548)

ส่วนด้านวัฒนธรรมทางสังคม จะเห็นว่าวัฒนธรรมประเพณีไทย มักจะถูกปลูกฝังในเรื่องการให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส ผู้ที่มีวัยวุฒิ คุณวุฒิสูงกว่าตนเอง หรือบุคคลที่เป็นเครือญาติกัน ด้วยการเรียกคำสรรพนามนำหน้าชื่อ ได้แก่ ผู้เฒ่า แม่เฒ่า โชน หรือตา ยาย เป็นต้น ซึ่งวิภาวรรณ ชะอุ่ม (2536) ได้กล่าวถึงหลักในการพิจารณาผู้สูงอายุจากลักษณะบทบาททางสังคม (Social Aging) ไว้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่สถานภาพของบุคคลในระบบสังคมรวมไปถึงครอบครัวและเพื่อนฝูง นับเป็นการให้ความหมายที่ต่างจากการใช้อายุเป็นเกณฑ์กำหนด วัยผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก

ดังนั้นการให้ความหมายของผู้สูงอายุในแต่ละสังคมจึงมีเกณฑ์ที่แตกต่างกันและเหมือนกันในบางสังคม นอกจากจะดูการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ในสังคมเป็นตัวกำหนดแล้ว ยังอาศัยข้อกฎหมายเป็นตัวกำหนดด้วย ซึ่งการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่าย จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกัน อย่างจริงจัง ทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยเน้นการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน และสังคม ในเรื่องของการป้องกัน ส่งเสริม ฟื้นฟู และรักษาสุขภาพของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุเหล่านั้น มีสุขภาพสมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า และมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และจากไปอย่างสมศักดิ์ศรี

2.2 ปัญหาและความต้องการพัฒนาผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบล

2.2.1 ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพ

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาด้านสุขภาพกายที่พบ คือ ร่างกายไม่แข็งแรง อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ท้องผูก การได้ยินลดลง ปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุเหงา ต้องการให้บุคคลรอบข้างเอาใจใส่ดูแล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย และเกิดโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จันทรพีญชูประภาวรรณ และคณะ (2538) พบว่า โรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ คือ โรคปวดเมื่อย โรคข้อเสื่อม และอักเสบ โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคเบาหวาน และโรคต่อกระเจก โรคที่เป็นสาเหตุการตายอันดับต้นๆ ก็ล้วนเป็นโรคที่พบบ่อย และสอดคล้องกับการศึกษาของ บรรลุ ศิริพานิช (2543) และสมจิต แคนสีแก้ว และคณะ (2542) ที่พบว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีพัฒนาการช่วงปลายของชีวิต มนุษย์มาอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงมักเป็นไปในลักษณะ เสื่อมถอยมากกว่า ในช่วงวัยอื่นๆ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงมีความต้องการขั้นพื้นฐานตามหลักแนวคิดความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (1970) เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเงินช่วยเหลือ ได้แก่ เบี้ยยังชีพ ตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับแก้ไขความพิการเช่น หูฟัง ฟันปลอม แว่นตา

สำหรับปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุนับเป็นปัญหาที่พบบ่อยในกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากความเสื่อมของร่างกายและสมอง ทำให้ความสามารถในการจัดการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นลดน้อยลง นอกจากนั้น ความแตกต่างของนิสัย บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความถนัด ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุแต่ละคน มีปฏิกิริยาต่อสิ่งที่มีผลกระทบแตกต่างกัน อาการทางจิตที่แสดงออกจึงมีต่างๆ นานา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธราทิพย์ โล่พานิช (2541) และธนู ชาติธนานนท์ (2540) ที่พบว่า ความเสื่อมของอวัยวะต่างๆ มีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจ เมื่ออายุมากขึ้นเกิดภาวะความจำเสื่อมทำให้

การรับรู้ต่อสังคมลดลงมีความยึดมั่นกับความคิดและเหตุผลของตนเองต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้เห็นว่าเหว โดดเดี่ยวและอาจเกิดภาวะซึมเศร้า จากการศึกษาของเพ็ญใจ รัตนกร (2539) จินตนา สงค์ประเสริฐ (2538) พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ที่พบคือ หงุดหงิด โมโห ง่าย ใจน้อย เหงา ว่าเหว รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า วิตกกังวล ซึมเศร้า และอาจเบื่อหน่ายในชีวิต รวมทั้งการศึกษาของสุทธิชัย จิตะพันธ์กุล (2543) ที่พบว่า ผู้สูงอายุความเสื่อมถอยของร่างกายทำให้ต้องพึ่งพิงผู้อื่น โดยเฉพาะลูกหลาน ส่งผลให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในปัจจุบันจากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ลูกหลานต้องไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ขาดรายได้ และต้องรับภาระเลี้ยงหลานมากขึ้น

จากสถิติของโรงพยาบาลจิตเวช พบว่า ผู้สูงอายุป่วยเป็นโรคจิตที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2541-2543 นอกจากนั้นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่กระทบต่อจิตใจของผู้สูงอายุ คือ การอยู่ในสถานะของการไร้บทบาท ในสถานะของการเป็นผู้ไร้ซึ่งบทบาท อาจเป็นด้วยการเกษียณอายุ การเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือพิการที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ การพ้นจากตำแหน่ง หรือภารกิจที่กระทำอยู่เดิม โดยไม่มีสิ่งทดแทนที่ชัดเจน และอื่นๆ ซึ่งสถานะของการไร้บทบาทเช่นนี้ อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุได้บ่อย ทำให้จิตใจของผู้สูงอายุ เกิดเครียดสับสน เสียความเชื่อมั่น และความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้นเหตุให้เกิดอาการต่างๆ ทางจิตตามมาได้ (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2538; ธาราทิพย์ โล่พานิช; 2541; ชื่น เตชามหาชัย, 2540)

ผลการศึกษานี้ กล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยที่อยู่ในช่วงปลายของชีวิตมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงมักเป็นไปในลักษณะเสื่อมถอยมากกว่าในช่วงวัยอื่นๆ ทำให้ผู้สูงอายุมีความต้องการพื้นฐานเช่นเดียวกับคนวัยอื่น ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาล อันเป็นความต้องการทางด้านร่างกายที่มนุษย์ทุกเพศ ทุกวัยมีความต้องการเหมือนกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนความต้องการด้านจิตเจอนั้นเป็นความต้องการที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ต้องการความปลอดภัย ต้องการความรัก การยอมรับโดยเฉพาะจากครอบครัวและกลุ่มสังคม ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ต้องประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดีเหมาะสมกับสถานภาพตามวัย มีจิตใจที่เป็นสุข ตลอดจนมีสถานภาพด้านความเป็นอยู่และด้านสังคมที่ได้มาตรฐาน โดยจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ ซึ่งการจะพัฒนาสิ่งเหล่านี้ให้สำเร็จได้ เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของตัวผู้สูงอายุ ครอบครัว และสังคม โดยมาตรการของการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุ การพึ่งพากันและกัน ภายในครอบครัว และการพึ่งพาบริการจากฝ่ายรัฐ ฝ่ายการเมือง และองค์กรชุมชนต่างๆ โดยแต่ละส่วนร่วมมือกันตามบทบาทหน้าที่ที่มีอยู่ตามเป้าหมายหลัก คือ พัฒนาให้ผู้สูงอายุในสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เท่าที่จะพึงมีได้

2.2.2 ปัญหาและความต้องการด้านสังคมและสวัสดิการ

ความสูงอายุส่งผลให้เกิดความเสื่อมถอยของสุขภาพ ทำให้ระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายลดลง และบางครั้งอาจเกิดความพิการ ไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม ทำให้ผู้สูงอายุต้องการการดูแลจากลูกหลาน เพราะบางครั้งถูกทอดทิ้งให้อยู่เพียงลำพัง นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังมีความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เงินช่วยเหลือ ตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการแก้ไขความพิการ เช่น หูฟัง ฟันปลอม แว่นตา สิ่งเหล่านี้จึงจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้เป็นปกติ และสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ รวมทั้งต้องการสวัสดิการด้านต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของซัน เตซามหาชัย (2540) พบว่า ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งหรือต้องแบกรับภาระในครอบครัวมากขึ้น ต้องพบกับบทบาทใหม่จากเดิมที่เคยมีบทบาทเป็นผู้นำและผู้แนะนำแนวทาง กลายเป็นคนเลี้ยงเด็ก เคยเป็นหัวหน้าครอบครัว ก็ต้องกลายมาเป็นผู้พึ่งพิงอาศัย ไม่ได้รับการเคารพนับถือจากผู้เยาว์ เนื่องจากค่านิยมที่ยึดถืออิสรภาพส่วนบุคคลและคิดว่าผู้สูงอายุเป็นที่คนไม่ทันต่อเหตุการณ์ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยขึ้น

ปัญหาและความต้องการด้านสังคมและสวัสดิการ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจากครอบครัวใหญ่มาเป็นครอบครัวเล็ก การพึ่งพาอาศัยการน้อยลง ความผูกพันในระบบเครือญาติน้อยลง ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองขาดความสำคัญ ขาดการยอมรับและขาดการเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน ผู้สูงอายุมีโอกาสถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ทำให้ผู้สูงอายุต้องการความรัก ต้องการยอมรับจากสังคม (บรรลุ ศิริพานิช, 2542; สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2543; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2543; วันดี โภคะกุล และคณะ, 2548) ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่ตามลำพัง ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตามสวัสดิการสำคัญที่รัฐมอบให้แก่ประชากรสูงอายุไทย คือ การได้รับสิทธิรับบริการทางสุขภาพโดยไม่คิดมูลค่า (ดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข) และโครงการเงินอุดหนุนกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนหรือโครงการเบี้ยยังชีพ แต่เดิมดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานฯ หรือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และปัจจุบันได้ถ่ายภารกิจให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นดำเนินการแทน ซึ่งเป็นสวัสดิการเพียงสองประการที่มีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเห็นว่าสวัสดิการทั่วไปเพื่อให้หลักประกันด้านการเงิน สุขภาพ มีอยู่อย่างจำกัดและตอบสนองต่อนโยบายของรัฐได้ไม่เท่าที่ควร

จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการได้รับการยกย่อง การเคารพนับถือ ต้องการให้บุคคลอื่นเห็นความสำคัญและความสามารถของตนเอง สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกมีคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเอง รวมทั้งผู้สูงอายุยังต้องการความช่วยเหลือ

จากชุมชนและรัฐบาล หากความต้องการได้รับการตอบสนองจะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ เกิดความสดชื่นส่งผลให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่ยืนยาวขึ้น

2.2.3 ปัญหาและความต้องการด้านอาชีพและเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการเบี้ยยังชีพจากรัฐบาลทุกคน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ทำให้เกิดความเสื่อมถอยของร่างกายทุกระบบ ไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม มีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ที่ทำเลี้ยงครอบครัวมาเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น ไม่สามารถทำงานหนักได้ ประสิทธิภาพการทำงานลดลง ทำให้ขาดรายได้ มีรายรับน้อยรายจ่ายมากขึ้น เกิดหนี้สินในครัวเรือน ในความเป็นจริง รัฐไม่สามารถจัดสรรเบี้ยยังชีพให้ครบทุกคนได้ และจำนวนเงินที่ได้รับมีจำนวนไม่มาก ผู้สูงอายุจึงต้องพึ่งพาตนเองก่อน ด้วยการมีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ตามกำลังความสามารถ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชิน เตชามหาชัย (2540) พบว่า ผู้สูงอายุร้อยละ 35.4 มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยเป็นปัญหากับผู้สูงอายุในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมือง ซึ่งในกลุ่มผู้สูงอายุที่เคยทำงานและหยุดงานหรือไม่ได้ทำงานประจำมีสาเหตุของการหยุดงานหลักมาจากปัญหาทางสุขภาพ โดยร้อยละ 27.8 ยังอยากทำงานและแจ้วว่ายังทำไหว นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพ กล่าวคือ เกือบครึ่งของผู้สูงอายุ มีปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่าย สำหรับการกินอยู่ประจำวัน ร้อยละ 40 รองลงมา มีปัญหาเรื่อง ค่าใช้จ่ายยามเจ็บป่วยร้อยละ 20 (ธนุ ชาติชนานนท์, 2540) การที่สุขภาพไม่แข็งแรงไม่สามารถทำงานได้ทำให้ขาดรายได้ และไม่ได้รับค่าใช้จ่ายจากลูกหลาน (แสวง ขาวแก้ว, 2543; ระวี แก้วสุกใส, 2545)

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ หากผู้สูงอายุที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีอาจได้รับผลกระทบน้อยกว่า เพราะมีรายได้และเงินออมที่สามารถนำมาใช้จ่ายได้ แต่ผู้สูงอายุบางกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ต้องพึ่งพานุตรอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจกับผู้สูงอายุได้ จึงมีผู้สูงอายุบางกลุ่มต้องการประกอบอาชีพ ดังนั้นผู้สูงอายุในชุมชนต้องการได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชน นอกจากต้องการความช่วยเหลือ ในเรื่องเศรษฐกิจการเงิน และการรักษาพยาบาล หรือเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพแล้วผู้สูงอายุยังต้องการให้ชุมชน ช่วยจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อการพบปะสังสรรค์ หรือการนันทนาการ ซึ่งผู้สูงอายุในยุคปัจจุบัน ต้องการมีชีวิตทางสังคมที่จะเปิดโลกของตัวเองไปสู่โลกภายนอก อยากมีการพบปะพูดคุยกับผู้อื่น

2.2.4 ปัญหาและความต้องการด้านสัมพันธภาพและการมีบทบาทต่อสังคม

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ลูกหลานออกไปทำงานไม่มีเวลา ต่างคนต่างอยู่ จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง และต้องรับภาระเลี้ยงหลานมากขึ้น เพราะบางครอบครัวคิดว่าผู้สูงอายุเป็นภาระของครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่การเรียนรู้ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างช้าๆ มีบางคนไม่รู้หนังสือและอยู่แต่ในพื้นที่ของหมู่บ้าน ไม่มีโอกาสได้เดินทางไปคลุกคลีกับสังคมอื่น ส่วนคนรุ่นใหม่เรียนรู้และซึมซับอย่างรวดเร็วกับวัฒนธรรมของชาติอื่น และไม่สนใจสิ่งที่ผู้สูงอายุสอน ทำให้ประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่น ลูกช่วง ชุมชนช้อนยุก (ร้าวง) ถูกมองข้าม เกิดช่องว่างระหว่างวัย ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีโอกาสถ่ายทอดสืบสานประเพณีดั้งเดิมให้คนรุ่นใหม่ได้ ตลอดจนขนาดการสนับสนุนจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ทำให้ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนค่อยๆ เลือนหายไป

ผู้สูงอายุที่เคยเป็นหัวหน้าของครอบครัว ทำหน้าที่ในการดูแลและหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทในการเป็นผู้นำ บทบาทในการให้ความรู้และถ่ายทอดวิชาการ ตลอดจนสนับสนุนพัฒนาความก้าวหน้าให้แก่ลูกหลาน แต่ปัจจุบันผู้สูงอายุต้องกลับมาเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาอาศัย ทำให้ผู้สูงอายุสูญเสียอำนาจ และบทบาทหน้าที่ที่เคยมีก็สูญเสียไป และยังส่งผลถึงการลดความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุกับครอบครัวและชุมชน บทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชนเปลี่ยนไป ทำให้ผู้สูงอายุขาดความเชื่อมั่นที่จะเข้ากลุ่ม ไม่กล้าแสดงออก ความสัมพันธ์กับชุมชนที่เคยคุ้นเคยลดลง ต้องเปลี่ยนไปสู่สภาพสังคมกลุ่มใหม่ (บรรลุ ศิริพานิช, 2542; สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2543; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2543; วันดี โภคะกุล และคณะ, 2548) จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ต้องการให้คนอื่นเห็นคุณค่า สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความสุขทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ทำให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเอง

2.3 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลจากอดีตถึงปัจจุบัน

2.3.1 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลในอดีต

จากผลการวิจัย พบว่า ชุมชนตำบลตะเภาเคยมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์บริการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้สูงอายุในวัด สถานที่ตั้งชมรมผู้สูงอายุ คือ วัดป่าเรไร การจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากกระทรวงสาธารณสุข และพบว่าในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุที่ผ่านมา พบว่า การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเป็นรูปแบบชมรมผู้สูงอายุระดับตำบลไม่มีความยั่งยืน และไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ชมรมผู้สูงอายุมีที่ตั้งอยู่ที่วัด เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของ

ชุมชนจึงเหมาะสำหรับชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือชุมชน ยิ่งถ้าวัดนั้นมีเจ้าอาวาสสูงอายุก็ยิ่งทำให้การดำเนินชมรมเป็นไปได้สะดวก สมาชิกส่วนใหญ่สามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมได้อย่างสะดวก และมีบริเวณกว้างขวางเพียงพอต่อการจัดกิจกรรม อย่างไรก็ตามในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากเป็นนโยบายของรัฐบาล การดำเนินงานจึงอยู่ภายใต้การทำงานของเจ้าหน้าที่ ต้องมีเจ้าหน้าที่คอยคิดและดำเนินการให้ ซึ่งเป็นผลทำให้ชมรมไม่ช่วยเหลือหรือพึ่งพิงตนเอง และรอการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ (บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539) นอกจากนี้ในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่บางครั้งไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ (ทรงศักดิ์ มีชัย, 2544) ทำให้การจัดตั้งชมรมไม่เกิดความยั่งยืน และจากการศึกษา ยังพบว่าความแตกต่างทางด้านประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งฐานะทางเศรษฐกิจก็มีผลต่อการจัดตั้งและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุด้วย

2.3.2 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือตำบลในปัจจุบัน

การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุปัจจุบันได้มีจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น และอยู่ในช่วงดำเนินการ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร ระเบียบข้อบังคับ และกำหนดกิจกรรมที่ชมรมจะดำเนินการต่อไป โดยการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุของตำบลตะแบะ มีการรับสมัครสมาชิก ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะอายุ 60 ปี ขึ้นไปเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบรรลุ ศิริพานิช และคณะ (2539) ที่กล่าวว่า ชมรมผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ควรจะมีความหลากหลายของช่วงอายุ โดยเริ่มตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งจะทำให้ชมรมมีสมาชิกที่มีสุขภาพดี มีความคล่องตัว กระฉับกระเฉง สามารถดำเนินกิจกรรม และมีแนวคิดที่หลากหลาย เป็นผลให้ชมรมมีศักยภาพมากขึ้น นอกจากนี้การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารชมรมและการจัดตั้งระเบียบข้อบังคับจากกระบวนการจัดเวทีประชุมเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้ชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งขึ้น (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2537 : 2538) ส่วนระเบียบข้อบังคับที่เกิดจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการ และสมาชิก คือ กติกาของกลุ่ม เพื่อให้การรวมกลุ่มกันเป็นไปอย่างราบรื่น (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของทรงศักดิ์ มีชัย (2544) ที่พบว่า การรวมกลุ่มกันของชมรมผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุมีอำนาจต่อรองในการขอความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในชมรม

ดังนั้นในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหาร และการตั้งกฎระเบียบของชมรม รวมถึงมีสถานที่ตั้งของชมรม

และการจัดกิจกรรมของชมรมต้องเกิดจากความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริงเพื่อให้การดำเนินงานของชมรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความเข้มแข็ง

2.4 ความหมายของชมรมผู้สูงอายุตามมุมมองของชุมชน

2.4.1 ความหมายของชมรมผู้สูงอายุ

ชุมชนตำบลตะเบาจะมีมุมมองในการให้ความหมายเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ ใน 2 ลักษณะ คือ การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุในวัยใกล้เคียงกัน และการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุกัน ซึ่งความสอดคล้องกับการศึกษาของบรรลุ ศิริพานิช และคณะ (2539) ที่พบว่า ชมรมผู้สูงอายุ เป็นการรวมตัวกันเองของผู้สูงอายุที่มีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปัจจุบันมีชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 3,487 ชมรม ประมาณ 70% จัดตั้งโดยการชักชวนและสนับสนุนโดยข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ชื่อเดิมคือ กรมประชาสงเคราะห์ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุทั้งทางตรงและอ้อม อาทิ เช่น พบปะพูดคุยกับเพื่อนร่วมรุ่น ร่วมสมัยวัยเดียวกัน ทำให้มีความเข้าใจและเห็นใจกัน สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำประโยชน์ร่วมกันได้ ไม่รู้สึกเหงาหรือถูกทอดทิ้ง และเป็นการพัฒนาตนเอง ได้ใช้ความรู้ ประสบการณ์ที่ผ่านมาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นที่ปรึกษา ถ่ายทอดแนวคิดและวัฒนธรรมแก่ลูกหลานและคนรุ่นหลัง ตระหนักในคุณค่าของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจ มีสุขภาพจิตดี

นอกจากนั้นชมรมผู้สูงอายุเป็นชมรมของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชนที่รวมตัวกัน ตั้งขึ้นมา แล้วดำเนินกิจกรรมของชมรม โดยผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิก เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทุกด้าน หรือตามความมุ่งหมายของ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ นั้นๆ และเพื่อสังคมโดยรวม ดังนั้น แนวความคิดทัศนคติในการจะดำเนินการย่อมต้องมาจากเจ้าของ คือ สมาชิกชมรมซึ่งจะเป็นผู้สูงอายุและการดำเนินการกิจกรรมของผู้เป็นเจ้าของ ต้องรับผิดชอบดำเนินการ มิใช่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำให้ คนอื่นอาจช่วยดำเนินการให้ได้แต่ผู้สูงอายุต้องรับผิดชอบ ในการดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสมาชิกในชมรมนั่นเอง และเพื่อผู้สูงอายุอื่นๆ (บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539; ทรงศักดิ์ มีชัย, 2544; ประสิทธิ์ ธีระพันธ์ & เพ็ญประภา ศิวโรจน์, 2542)

จากผลการศึกษาที่ได้จากเวทีประชาคม สรุปได้ว่า ชุมชนให้ความหมายของชมรมผู้สูงอายุ เป็นการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสนใจและมีอุดมการณ์ร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยเฉพาะการสร้างคุณภาพทั้งทางกาย จิต สังคม เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าและคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม

2.4.2 ลักษณะของชมรมผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า ลักษณะของชมรมผู้สูงอายุของตำบลตะเบา ได้มีการกำหนดรูปแบบโครงสร้างของชมรมผู้สูงอายุเพื่อให้ความชัดเจน และการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการที่ได้รับคัดเลือกเพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินงานของชมรมให้เกิดความต่อเนื่อง โดยมี คณะกรรมการบริหารของชมรม การจัดกิจกรรมตามความต้องการของสมาชิก กติกาของกลุ่มหรือระเบียบข้อบังคับ การจัดหากองทุนและสถานที่ตั้งของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาประสิทธิ์ ลีระพันธ์ และ เพ็ญประภา ศิวโรจน์ (2542) พบว่า การกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของชมรมควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งและดำเนินการ เป็น 2 ระดับ คือ เพื่อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และเพื่อประโยชน์แก่สังคม ส่วนคุณสมบัติของสมาชิกของชมรมไม่มีการจำกัดในเรื่องอายุ เพศ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นการเปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยไม่มีการกีดกันถือเป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นการมีสมาชิกที่มีอายุหลากหลาย จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และแนวคิดที่หลากหลาย ทำให้ชมรมมีศักยภาพมากขึ้น (บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539; ทรงศักดิ์ มีชัย, 2544; ประสิทธิ์ ลีระพันธ์ & เพ็ญประภา ศิวโรจน์, 2542)

ชมรมผู้สูงอายุจะดำเนินการไปได้ด้วยดี ปัจจัยหลักอยู่ที่คุณภาพของสมาชิกชมรมในหลายๆ ด้าน ดังนี้ เช่น อายุ ชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ รับสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ ตามชื่อของชมรม กล่าวคือ มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีหลายชมรมที่รับสมัครสมาชิก ตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป และบางชมรมรับสมัครสมาชิกเป็น 2 ประเภท ประเภทสามัญ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ประเภทวิสามัญ ตั้งแต่ 60 ปีลงมา ถ้าชมรมใดมีสมาชิกที่มีอายุมากขึ้น เป็นส่วนใหญ่ ชมรมนั้นมักขาดคนดำเนินการที่เข้มแข็งเพราะขาดแรงงาน ดังนั้น สมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ ควรจะหลากหลายช่วงอายุ โดยเริ่มตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ถ้าเป็นไปได้ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุแต่ละชมรม ควรมีสัดส่วนช่วงอายุที่เหมาะสมด้วยแนวความคิดว่า การมีสมาชิกของชมรมหลากหลายช่วงอายุ จะทำให้ชมรมมีสมาชิกที่มีร่างกายแข็งแรงช่วยดำเนินกิจกรรมของชมรมและมีแนวความคิดหลากหลาย ไม่ล้าสมัยจนเกินไป จะเป็นผลทำให้ชมรมมีศักยภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะเกิดประโยชน์โดยทั่วไปในที่สุด (บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539)

อย่างไรก็ตามการได้มาซึ่งคณะกรรมการบริหารและการกำหนดคุณสมบัติ เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการคัดเลือกจากสมาชิกให้เป็นคณะกรรมการ พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งคณะกรรมการควรเป็นผู้นำ และมีความสนใจกิจกรรมของชมรม ดังนั้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของชมรมสามารถสังเกตได้จากคุณภาพของผู้นำ ถ้าหาก

ผู้นำมีคุณลักษณะหรือมีคุณสมบัติที่เชื่อมส่วนสนับสนุนให้ชมรมประสบความสำเร็จ และมีความเข้มแข็งในที่สุด

2.5 ความสำคัญในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุตามมุมมองของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนตำบลตะเภาจะมีมุมมองในการให้ความสำคัญในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของระวี แก้วสุกใส (2545) ที่พบว่า การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสพบปะเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน ได้มีการปรับทุกข์ เฉลี่ยสุข และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ร่วมกิจกรรมของชมรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม มีการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือกันภายในกลุ่มโดยอาจจะช่วยกันเอง หรือขอให้หน่วยงานภายนอกมาช่วย ส่งเสริมด้านกำลังใจและสุขภาพจิตดีขึ้น ได้ร่วมกันทำประโยชน์ให้กับสังคม ซึ่งจากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุยังเห็นความสำคัญของการมีชมรมผู้สูงอายุ และมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม

การจัดกิจกรรมต่างๆในชมรม จึงมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะปกติสามารถดำรงภาวะสุขภาพที่ดีไว้ได้ ช่วยชะลอความเสื่อมอันเนื่องมาจากวัยชรา โดยการส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ หน่วยงาน และองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องจึงได้ตอบสนองนโยบายของภาครัฐ เรื่อง การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคสำหรับผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ และจัดให้มีกิจกรรมของชมรมในรูปแบบต่างๆ ที่เน้นการให้ความรู้ การออกกำลังกาย นันทนาการ และกิจกรรมทางศาสนา (วิลาวัลย์ ต่อปัญญา และคณะ, 2547) ซึ่งผลของการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในรูปแบบของชมรมทำให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยนแบบแผนชีวิตไปในทางที่ส่งเสริมสุขภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (วิลาวรรณ ทองเจริญ และคณะ, 2539) นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้น เช่น การออกกำลังกาย ส่งผลต่อการเพิ่มความแข็งแรงทนทานตลอดจนชะลอความเสื่อมของร่างกาย ส่วนด้านจิตใจ ทำให้เกิดความสุขสนุกสนาน สนใจ สิ่งแวดล้อม และคนรอบตัว ทำให้รู้สึกผ่อนคลายลดการพึ่งพาผู้อื่น ด้านสังคม ทำให้ผู้สูงอายุ มีโอกาสสังสรรค์กัน เพิ่มความรู้สึกคุ้นเคยได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและยังมีคุณค่าในสังคม (สมจินต์ เพชรพันธ์ศรี และคณะ, 2545)

จากการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดตั้งชมรมและการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตดีมีความสุข ร่างกายแข็งแรง การป้องกันไม่ให้ย้อย่างโดดเดี่ยว การส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพอนามัย การเป็นผู้นำและแบบอย่างกับคนรุ่นหลังในการพัฒนาสังคม การจัดกิจกรรมของชมรมของผู้สูงอายุต้องขึ้นอยู่กับความต้องการของ

สมาชิกชมรมเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบรรลุ ศิริพานิช และคณะ (2539) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมถือเป็นหัวใจของชมรมผู้สูงอายุ

2.6 ความคาดหวังของชุมชนต่อการก่อตั้งและประโยชน์ของชมรมผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า ความคาดหวังจากการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ คือ ความคาดหวังด้านสุขภาพ ทำให้ผู้สูงอายุได้รับความห่วงใยจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพิ่มมากขึ้น ได้รับการดูแล มีการตรวจสุขภาพประจำปี มีการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโภชนาการ รวมทั้งได้รับการช่วยเหลือและการดูแลจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษา พบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างเวทีชาวบ้าน 11 หมู่บ้าน และเวทีประชาคมตำบล โดยเวทีชาวบ้านผู้สูงอายุ คาดหวังว่า จะได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน โดยเฉพาะการได้รับเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุทุกคน การสนับสนุนงบประมาณจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และการช่วยเหลือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ไปถึงชมรมผู้สูงอายุอย่างแท้จริง และมีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ ส่วนเวทีประชาคมตำบล คาดหวังว่าผู้สูงอายุจะต้องพึ่งตนเองได้ และช่วยสมาชิกคนอื่นในชมรมได้ ในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างรายได้เสริม เช่นกลุ่มจักสาน แปรรูปมะขามหวาน กลุ่มเย็บผ้า ทอผ้า นับว่าเป็นการช่วยเหลือตนเองก่อน เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณในเรื่องเบี้ยยังชีพให้ครบทุกคนได้ แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีความต้องการสิทธิต่างๆที่พึงมีพึงได้ของตนเอง จากการรับรู้ตามสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และการบอกต่อกันเรื่องนโยบายที่รัฐบาลได้ประกาศสัมพันธไมตรีไว้ และตามพ.ร.บ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ส่วนความคาดหวังด้านสังคม การรวมกลุ่มกันจะทำให้ได้พบปะพูดคุยกัน มีการช่วยเหลือกันและกันและได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม ทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่า รวมทั้งการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมได้

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนมีความคาดหวังจากการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุนั้น จำแนกได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม จะเห็นว่าความคาดหวังเหล่านี้ เป็นเป้าหมายที่ชุมชนต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีชมรมผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางการประสานและขับเคลื่อนให้เกิดขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของประสิทธิ์ ธีระพันธ์ และเพ็ญประภา ศิริโรจน์ (2542) ที่พบว่า การมีชมรมผู้สูงอายุจะทำให้ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริม ป้องกัน รักษา ฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ นอกจากนั้นการรวมกลุ่มกันยังทำให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิ และร่วมเสวนาส่งเสริมสุขภาพจิต ส่วนในด้านเศรษฐกิจ การมีชมรมผู้สูงอายุจะมีรายได้จากการได้รับการส่งเสริมอาชีพ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

2.7 ทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนตำบลตะเภาจะมีมุมมองในการกำหนดทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านและตำบล การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ ทั้งภาครัฐ เอกชน เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุอำเภอเมืองและสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะองค์กรส่วนท้องถิ่น ที่สามารถให้การสนับสนุนงบประมาณ สถานที่ การจัดกิจกรรม อุปกรณ์ที่จำเป็นและบุคลากร ซึ่งการที่ชมรมผู้สูงอายุจะขอรับการสนับสนุนได้นั้น จะต้องมีการจัดตั้งชมรมให้มีโครงสร้างและการบริหารจัดการที่ชัดเจน จึงจะจัดทำโครงการแผนงานส่งให้หน่วยงานพิจารณาเมื่อได้รับการสนับสนุนแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกอย่างก็คือ หน่วยงานสามารถติดตามผลงาน ประเมินผลและการตรวจสอบความโปร่งใสของชมรมผู้สูงอายุได้ นอกจากนี้การนำทุนทางสังคมที่มีในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น และชมรมผู้สูงอายุมีการดำเนินงานที่เข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของทรงศักดิ์ มีชัย (2544) ที่พบว่า การเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สูงอายุต้องเข้าร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในระยะยาว นอกจากนี้ในการดำเนินการของชมรมจะต้องมีการระดมทุนทางสังคมมาใช้ด้วย

จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ในชุมชนมีทุนทางสังคมทั้งที่เป็นทุนบุคคล ทุนทางทรัพยากร ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นเครือญาติ และความเป็นพี่เป็นน้องกัน นอกจากนี้ยังต้องนำของดีที่มีในชุมชนที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามในการดำเนินการของชมรม ควรจะมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้สูงอายุเอง ควรยึดหลักการพึ่งตนเอง การส่งเสริมอาชีพและรายได้ การส่งเสริมสุขภาพของสมาชิก ซึ่งการที่จะให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในชมรมนั้นจะต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่จะเข้าเป็นสมาชิกของชมรมเห็นว่าชมรมเป็นของเขา โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้คอยชี้แนะเท่านั้น และในการดำเนินงานควรให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การลงมือปฏิบัติและการประเมินผล ซึ่งในการจัดกิจกรรมถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งการกำหนดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เกิดความสมัครใจของทุกภาคส่วน รวมทั้งการทำกิจกรรมพัฒนาชมรมฯจะต้องเป็นกิจกรรมที่ผสมผสานไปกับกิจกรรมของชุมชนควบคู่กันไป โดยไม่แยกส่วนออกจากกัน และจะเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้น จะเป็นการสะท้อนถึงระบบความคิด การมองปัญหาและแก้ไขปัญหายังเป็นระบบ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งและการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

ผลจากการศึกษาข้อมูลชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมในเวทีประชาคมหมู่บ้านและตำบล ผู้วิจัยและชุมชนได้นำข้อมูลที่ได้อันเป็นข้อมูลที่เกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันของชุมชน นำมาทำการสังเคราะห์องค์ความรู้ และได้นำมาสรุปเป็นภาพรวม เพื่อใช้ในการกำหนดทิศทางการเสริมสร้างและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในตำบลตะบะ อันเป็นการแสดงเจตนารมณ์ตามการจัดตั้ง หรือเป็นการระบุดึงสิ่งที่อยากให้เห็นปรากฏขึ้นในการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ ช่วยเหลือคนอื่นได้ และเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม นำสิ่งเหล่านี้มาขับเคลื่อนสู่การเป็นชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) มีรากฐานแข็งแรง ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทางสังคม วัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยและการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม 2) การบริหารจัดการที่ดีทั้งด้านโครงสร้างและการจัดการ 3) การสร้างพันธมิตรที่แข็งแกร่ง ทั้งจากองค์กรภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ 4) ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง อารมณ์ดี จิตใจแจ่มใส ดูแลสุขภาพตนเองได้ คนที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยได้รับการส่งเสริมสุขภาพ และคนที่เจ็บป่วยได้รับการช่วยเหลือ 5) เกิดชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง และการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม ผลจากการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับอมร นนทสุต และคณะ (2548) ในเรื่องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เมืองไทยแข็งแรง ในการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ในการวางแผนงาน และโครงการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน เพื่อให้มีรากฐานที่แข็งแรง มีการบริหารจัดการที่ดี สร้างพันธมิตรที่แข็งแกร่งอันนำไปสู่เมืองไทยแข็งแรง เป็นการสร้างขึ้นจากการเตรียมความพร้อมในเชิงพัฒนา (Development) จะทำให้เกิดการพัฒนาบทบาทของชุมชนในระดับบุคคลที่จะนำไปสู่การเกิดผลผลิต (Productivity) ที่ต้องการให้ชุมชนเข้มแข็ง